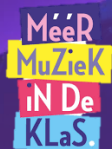

De impact van Sing & Dance UP!

Impactrapport

September 2024

Colofon

Deze publicatie is opgesteld door Impact House – Grant Thornton, in opdracht van de ELJA Foundation. Het project Sing & Dance UP! is een project van Méér Muziek in de Klas, mogelijk gemaakt door de ELJA Foundation.

Auteurs

Impact House
Marianne van Diggele
Manon Peek
Sanne Koole
Maas Lentjes

Meer informatie over deze publicatie

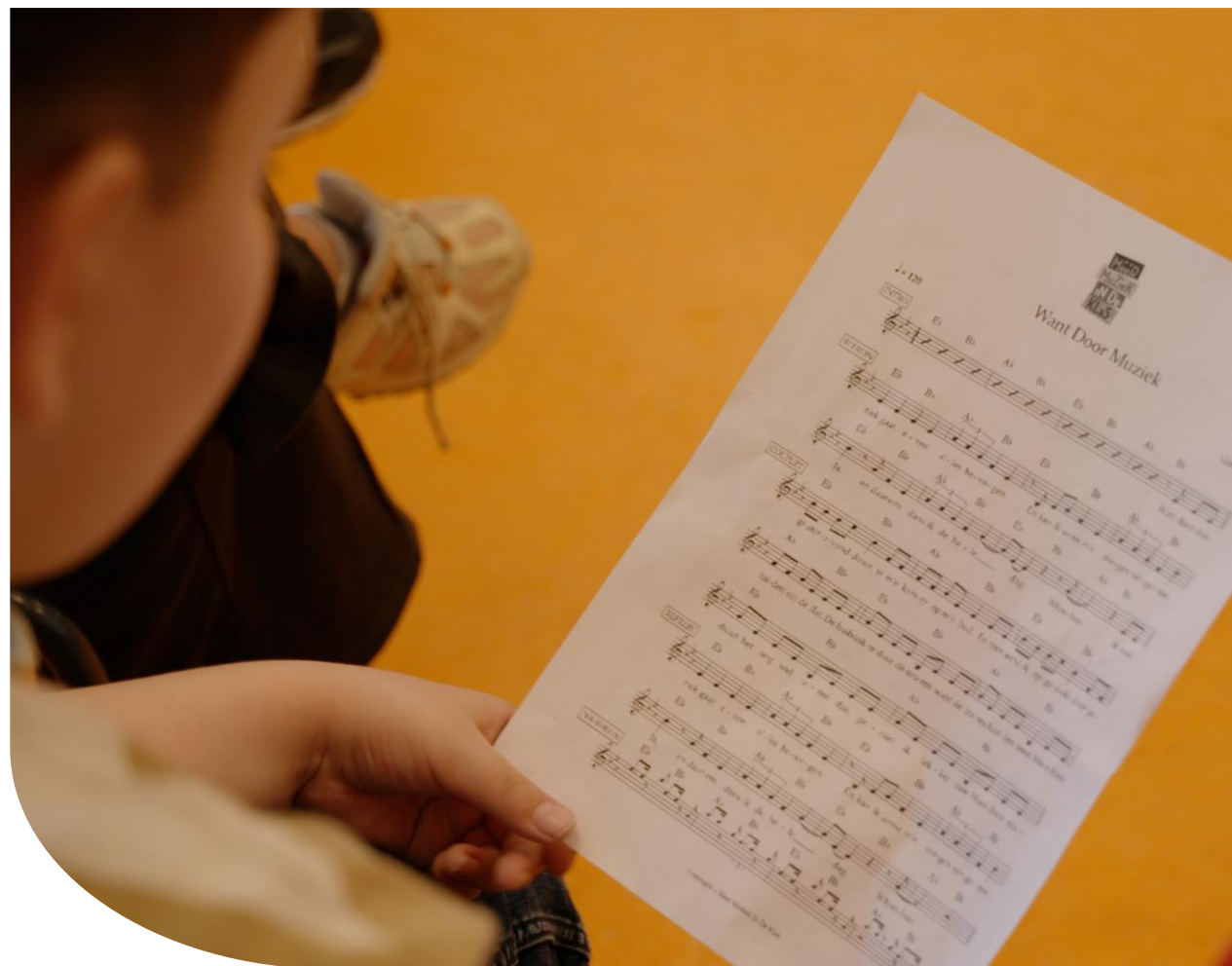
Heeft u vragen naar aanleiding van deze publicatie? Neem dan gerust contact met ons op.

Beeldgebruik

De foto's in deze publicatie zijn afkomstig uit de collectie van Méér Muziek in de Klas.

Impact House – Grant Thornton

www.grantthornton.nl

De aanleiding

De vraag van ELJA Foundation

De ELJA Foundation is een filantropisch fonds dat innovatieve programma's ontwikkelt met culturele organisaties op het terrein van de podiumkunsten en beeldende kunst, waardoor kinderen en jongeren met verschillende leefwerelden beter worden voorbereid op hun toekomst en meer met elkaar verbonden raken. De ELJA Foundation wil bovendien een impactgericht fonds zijn. Naast ontwikkeling, co-creatie en financiering wil zij leren van projecten: wat werkt? Door impactonderzoek te doen, wil de ELJA Foundation gaan voor maximale impact en bijdragen aan kennis in het veld.

Impact House is gevraagd om impactonderzoek uit te voeren voor het project Sing & Dance UP! in samenwerking met de organisatie Méér Muziek in de Klas.

Over Sing & Dance UP!

Méér Muziek in de Klas wil kansengelijkheid in het Nederlandse onderwijs, maar ook daarbuiten, bevorderen. Op 13 juni 2024 organiseerde Méér Muziek in de Klas in samenwerking met I Care Producties (ICP) en met ondersteuning van de ELJA Foundation, het Sing & Dance UP! evenement. Vijfduizend kinderen kwamen naar de Brabanthallen in Den Bosch voor een middag, mogelijk gemaakt door de Elja Foundation, waar het plezier van samen dansen en zingen samen met bekende artiesten centraal stond. De Nederlandse rapper en singer-songwriter Glen Faria schreef een nieuw lied 'Want door muziek' speciaal voor Sing & Dance UP!. De kinderen stonden centraal tijdens de middag; zij waren de sterren van de show.

De klassen die zich hadden opgegeven voor Sing & Dance UP! kregen drie maanden gratis zang- en dansles aangeboden door professionele vakleerkrachten om samen te leren zingen en dansen en zich voor te bereiden op het evenement

Over dit impactrapport

Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit zeven hoofdstukken. Het rapport begint met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek, conclusies en aanbevelingen.

Voor dit onderzoek is een Theory of Change (ToC) opgesteld om de beoogde effecten en de relatie tot de interventie Sing & Dance UP! 2024 scherp te krijgen (zie ToC in figuur 1). De bijbehorende aannames zijn opgenomen in Annex 1. Op basis van deze ToC is er bepaald welke effecten prioriteit krijgen om te meten. Deze meetprioriteiten zijn oranje gearceerd in de ToC, in figuur 2 geven we schematisch weer hoe de geprioriteerde effecten zich tot elkaar verhouden.

In het hoofdstuk methodes lichten we toe welke kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden zijn gebruikt om de effecten te meten. Ook wordt er verteld hoe de data is geanalyseerd. Tenslotte worden de beperkingen van dit onderzoek benoemd.

Het resultatenhoofdstuk van dit rapport bestaat uit twee delen: de persoonlijke ontwikkeling (waarbij er wordt ingezoomd op de individuele effecten) en de sociale ontwikkeling (waarbij er wordt ingezoomd op de groepeerfecten) van de kinderen. Bovenaan elke pagina staat welk effect er behandeld wordt. De data van de verschillende meetmethoden worden hier per effect gepresenteerd, ondersteund met visualisaties en quotes. Het resultatengedeelte eindigt met een vergelijking van de verschillende resultaten.

Het rapport eindigt met conclusies en aanbevelingen, die nu in meer detail te lezen zijn. De aanbevelingen zijn opgesplitst in praktische en theoretische aanbevelingen.

In de Annex staan verschillende bijlagen waar we in het rapport naar verwijzen.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	6
2. De Theory of Change en meetprioriteiten	8
3. Methodes	11
4. Resultaten	14
4.1 Resultaten: aanname uit de Theory of Change	15
4.2 Resultaten: effecten over persoonlijke ontwikkeling	17
Resultaat 1: Kinderen krijgen meer plezier in zingen en dansen	18
Resultaat 2: Het Sing & Dance UP!-concert is een sleutelervaring voor kinderen	21
Resultaat 3: Kinderen en leerkrachten zijn positief over de lessen	22
Resultaat 4: Driekwart van de kinderen vindt dat ze beter zijn geworden in zingen en dansen	23
Resultaat 5: Kinderen vinden het minder spannend om te zingen en dansen	24
Resultaat 6: Kinderen ondernemen niet vaker iets nieuws, maar durven wel nieuwe dingen rondom zingen en dansen	26
Resultaat 7: Kinderen met een lager gemiddeld zelfvertrouwen scoren hierop iets beter na het Sing & Dance UP-traject	27
Resultaat 8: Kinderen voelen zich na het concert trots	28
4.2 Resultaten: effecten over sociale ontwikkeling	29
Resultaat 9: Kinderen hebben vooral meer plezier in samen dansen	30
Resultaat 10: De talenten van kinderen die goed kunnen zingen en dansen worden (voor het eerst) gezien	31
Resultaat 11: Sing & Dance UP! zorgt voor meer groepsgevoel in de klas	32
4.3 Resultaten: vergelijkende resultaten	34
14. Conclusies	36
15. Aanbevelingen	39
16. Annex	42

1. Samenvatting

Samenvatting

Over het onderzoek

Sing & Dance UP! wil zoveel mogelijk kinderen het plezier van samen zingen en dansen laten zien en ervaren. Dat doen ze door het organiseren van het Sing & Dance UP! evenement waar 5000 kinderen samen zingen, dansen en stralen met hun favoriete artiesten. In aanloop naar het evenement hebben de kinderen veel geoefend op het themalied en verschillende choreografieën. Dit deden ze met behulp van toegepast lesmateriaal en onder begeleiding van professionals. Impact House is gevraagd om impactonderzoek uit te voeren voor dit project. De volgende methodes werden er in het onderzoek gebruikt:

- 10 scholen → 243 kinderen hebben vragenlijst ingevuld (een representatieve sample van totale doelgroep van 5000 kinderen, van wie 3500 de gratis lessen hebben gevolgd)
- 1900 reacties op stellingen event
- 55 interviews met kinderen bij event
- 30 interviews met kinderen in de klas
- 9 interviews met leerkrachten

Belangrijkste resultaten

De meerwaarde van Sing & Dance UP!, zowel de lessen als het evenement, wordt duidelijk zichtbaar in de resultaten. Kinderen en leerkrachten zien diverse positieve effecten, zowel op individueel als groepsniveau. We zien het meeste effect op plezier in (samen) zingen en dansen, dat kinderen zingen en dansen minder spannend zijn gaan vinden, dat ze zich trots voelen na het Sing & Dance UP! evenement, dat ze ontdekken wat hun talenten zijn (rondom zingen en dansen) en dat er meer groepsgevoel en samenwerking ontstaat in de klas.

Op het gebied van persoonlijke ontwikkeling:

Zelfvertrouwen. Bij kinderen met relatief weinig zelfvertrouwen zien we een toename in zelfvertrouwen – bij de andere kinderen zien we geen significant verschil. Kinderen zijn zingen en dansen minder spannend gaan vinden sinds hun deelname aan Sing & Dance UP!.

Trots. Vlak na het evenement geeft 85% van de kinderen aan een trots gevoel te hebben. Als er specifiek wordt gevraagd naar dit trotse gevoel, zowel in interviews vlak na het concert als een paar weken later, vinden kinderen het moeilijk om hier concreet woorden aan te geven.

Op het gebied van sociale ontwikkeling:

Plezier in samen zingen en dansen. 45% van de kinderen heeft meer plezier gekregen in zingen en dansen. Bij jongens zien we de grootste verandering. Meer dan 50% van de kinderen denkt vaker te gaan zingen en dansen na Sing & Dance UP!.

Verbondenheid tussen kinderen. Kinderen en leerkrachten ervaren meer verbondenheid in de klas, in de vorm van groepsgevoel en samenwerken. Leerkrachten en kinderen zien in de klas dat kinderen die goed zijn in zingen en/of dansen een positieve, nieuwe leidersrol op zich nemen en hun talenten meer kunnen laten zien. In de vragenlijst zien we verder geen significant verschil op het effect “kinderen ontdekken andere talenten van elkaar”.

Wat vinden kinderen en leerkrachten belangrijk?

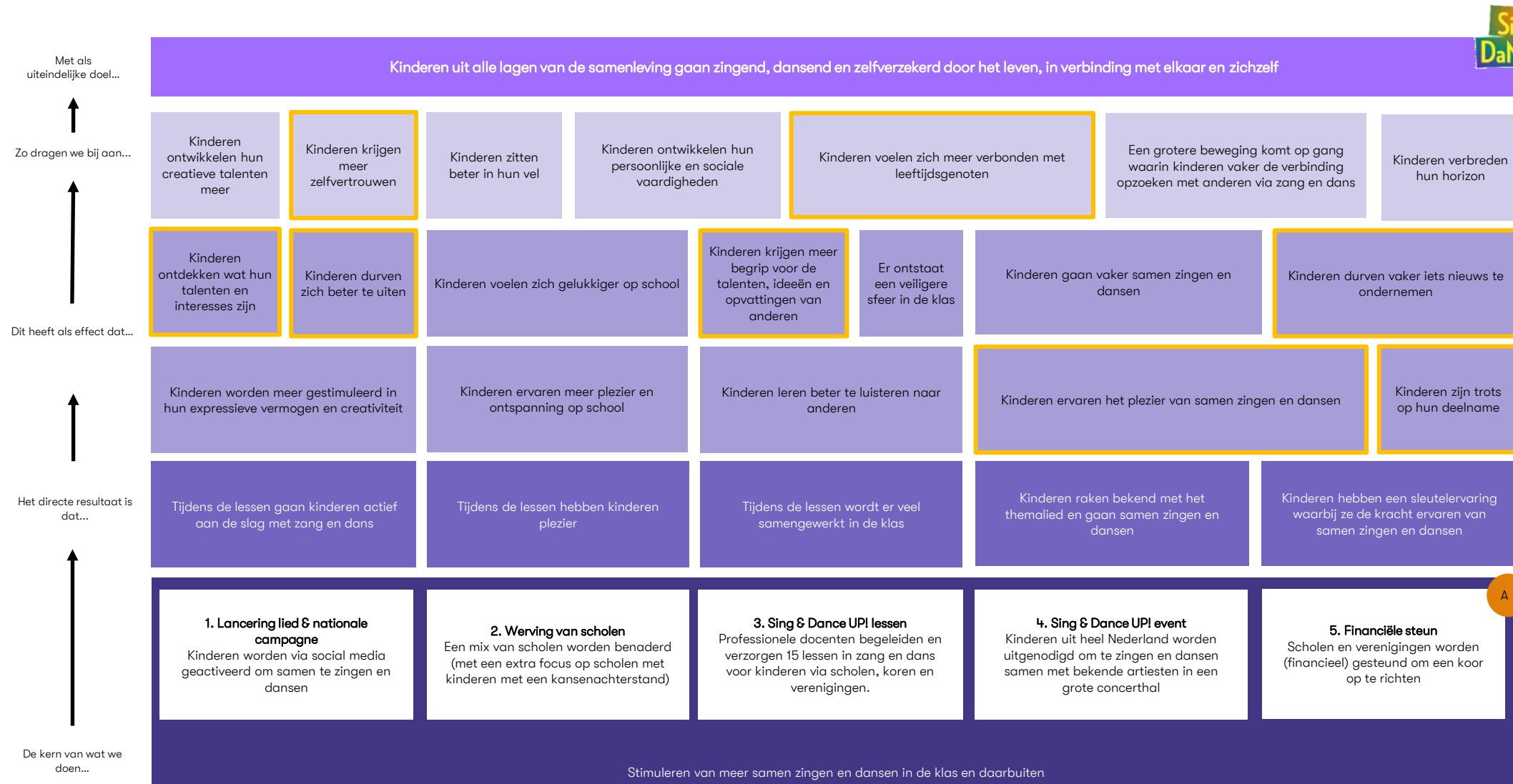
- Kinderen benoemen vooral dat ze meer plezier hebben in het zingen en dansen, dat ze beter samenwerken en talenten ontdekken van klasgenoten.
- Leerkrachten benadrukken het belang van de ervaring van het Sing & Dance UP! concert, wat voor veel kinderen een unieke ervaring is. Dit draagt volgens sommigen bij aan groepsgevoel en volgens anderen aan meer zelfvertrouwen.

Aanbevelingen

- Zang- en danslessen: breng meer creatieve (spel- en samenwerking)elementen rondom zingen en dansen dan alleen het lied instuderen in het programma. Neem de rest van de school mee om het gevoel van trots te versterken. Besteed in de voorbereiding meer aandacht aan culturele verschillen en de betekenis van de tekst.
- Praktisch evenement: zorg dat kinderen vooraf een goede voorstelling kunnen maken van het evenement. Let op het aantal decibel en bekijk mogelijkheden om ouders te betrekken.
- Theoretisch: integreer verbondenheid meer in de interventie en scherp de ToC aan met nieuwe inzichten.

2. De Theory of Change en meetprioriteiten

Figuur 1: Theory of Change met meetprioriteiten

Meetprioriteiten zijn oranje gearceerd.

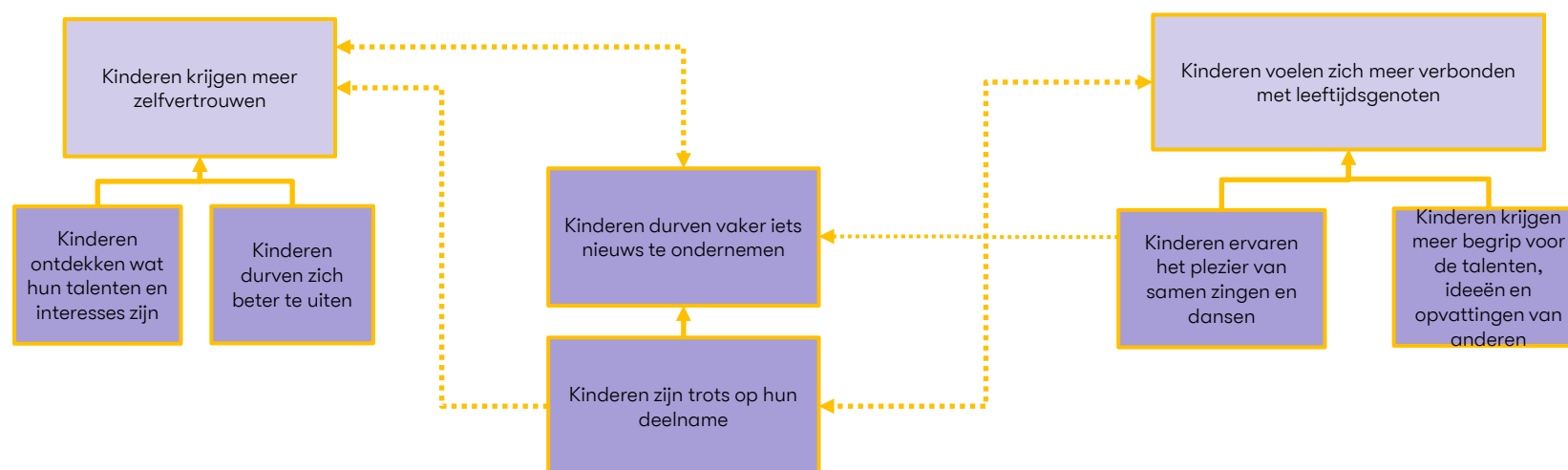
A

Zie overige aannames in Annex 1

Figuur 2: Schematisch overzicht meetprioriteiten

Naast het specifiek onderzoeken van de onderstaande effecten en aanname stellen we ook een aantal open vragen, waardoor de belangrijkste verwachte en onverwachte effecten op korte termijn zichtbaar worden. Dit kunnen andere effecten zijn dan de hierboven genoemde meetprioriteiten.

Effecten

Aanname

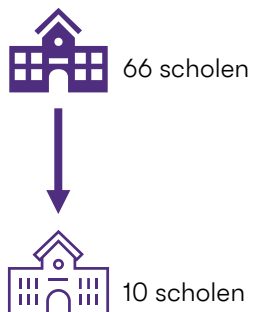
2. De kinderen die deelnemen hebben geen toegang tot bestaand vergelijkbaar aanbod in muziek, dans en zang

3. Methodes

Methodes

Steekproef

Van de 66 deelnemende scholen (en 3500 kinderen) aan het Sing & Dance UP!-traject, inclusief de lessen, is er een representatieve steekproef van klassen van 10 verschillende scholen getrokken (zie Annex 2). Deze klassen voldoen aan een aantal steekproefcriteria:

- De mate van kansengelijkheid: een mix van scholen met en zonder jeugdeducatiefonds en/of de subsidieregeling School en Omgeving.
- Ligging in Nederland: er is een combinatie van verschillende provincies en dorp/stad.
- Groep 5, 6 en 7 gerepresenteerd in de steekproef. Een overzicht van de verdeling van de groepen en gender in de nul- (T0) en nameting (T1) is opgenomen in Annex 3.

Methoden

Voor dit impactonderzoek is een mixed methods opzet gekozen. We hebben op drie momenten verschillende soorten data opgehaald, zowel kwantitatief als kwalitatief.

Voorafgaand aan Sing & Dance UP!:	Tijdens het Sing & Dance UP! Concert:	Na afloop van Sing & Dance UP!:
Vragenlijst (T0)	Observaties	Vragenlijst (T1)
	Stembussen	Groepsoefening
	Korte interviews	Interviews kinderen
		Interviews leerkrachten

Vragenlijsten

Deelnemende kinderen hebben twee vragenlijsten ingevuld: een nulmeting (T0) aan de start van het Sing & Dance UP!-traject en een nameting (T1) kort na het Sing & Dance UP!-traject.

- 231 kinderen vulden de eerste vragenlijst (T0) in
- 243 kinderen vulden de tweede vragenlijst (T1) in.

Bij 194 kinderen konden we de data van de voor- en nameting koppelen, waardoor de individuele ontwikkeling te volgen was.

Tijdens het evenement

Tijdens het Sing & Dance UP! concert hebben we de volgende methoden ingezet:

- **Observaties:** Drie onderzoekers hebben geobserveerd tijdens het evenement en hun bevindingen genoteerd.
- **Stemmen op stellingen:** ‘Hoe voel je je na vandaag?’ en ‘Ben je trots na vandaag?’. Kinderen stemden door bij de uitgang een fiche in een stembus naar keuze te gooien. In totaal stemden er 1900 kinderen op de stellingen.
- **Korte interviews** van drie vragen aan het begin en einde van het evenement. In totaal spraken we tijdens het evenement met 55 kinderen.

Groepsoefening met de klas

Tijdens scholenbezoeken hebben we groepsoefeningen gedaan bestaande uit:

- **Stellingen:** Kinderen werden gevraagd om aan te geven of ze het eens of oneens waren met de stelling en een aantal werd gevraagd om hun antwoord toe te lichten. De kinderen werden geobserveerd om te zien hoe ze op elkaar reageerden (zie annex 4).
- **Observaties tijdens muzikale oefening:** Kinderen werden in groepjes verdeeld en kregen een half uur de tijd om een deel van een toegewezen liedje in te studeren. Ze mochten met elkaar overleggen hoe ze de taken verdeelden. Daarbij mochten ze creatief zijn, dus als kinderen niet wilden zingen of dansen, mochten ze ook iets anders bedenken wat ze konden doen. Tijdens deze oefeningen werden de groepjes geobserveerd op de volgende effecten: ‘verbondenheid/groepsgevoel’, ‘begrip voor elkaar’ en ‘plezier in samen zingen en dansen’.

Interviews met de kinderen

In elke klas werden drie kinderen door de leerkracht uitgekozen om geïnterviewd te worden. Dit waren kinderen die het Sing & Dance UP!-traject heel leuk, minder leuk en gemiddeld vonden. Tijdens de interviews konden kinderen uit 13 effectenkaarten met stellingen en plaatjes kiezen welk kaartje het beste paste bij een verandering die ze ervaren hadden sinds Sing & Dance UP!. Deze effectenkaarten, zoals de afbeeldingen hieronder, zijn te zien in Annex 5.

Interviews met de leerkrachten

Na de groepsoefening zijn er online interviews uitgevoerd met 9 van de 10 leerkrachten. Deze interviews geven een algemeen beeld van de ontwikkeling in de klas, mede omdat leerkrachten goed zicht hebben op wat het Sing & Dance UP!-traject wel of niet teweeg heeft gebracht in hun klassen.

Data-analyse

Analyse van de vragenlijsten

De vragenlijsten zijn afgenomen via het programma SurveyMonkey, waarna de data geanalyseerd is met IBM SPSS. Om te bepalen of er een significant verschil is tussen de voor- en nameting, zijn er verschillende statistische analyses uitgevoerd, waaronder t-tests, ANOVA's en Chi-square tests. Zie hiernaast een toelichting op de significantie.

Analyse van de interviews

De interviews zijn geanalyseerd door de gegevens systematisch in Excel-sheets te organiseren. Hierdoor konden trends in de antwoorden gemakkelijk worden geïdentificeerd en stelde dit ons in staat om gemeenschappelijke thema's en variaties te onderscheiden. Dit gaf inzicht in de invloed van de gekozen effecten op de kinderen.

Toelichting significantie

De significantie van de waargenomen verschillen is bepaald aan de hand van de p-waarde. De p-waarde, een getal tussen 0 en 1, geeft aan hoe waarschijnlijk het is dat het waargenomen verschil zou optreden als er in werkelijkheid geen echt verschil is. Een lage p-waarde (kleiner dan 0.05) duidt erop dat het verschil waarschijnlijk echt is en niet door toeval ontstaan. Met andere woorden, als de p-waarde kleiner is dan 0.05, concluderen we dat de verandering significant is.

Beperkingen

Hoewel de verzamelde data waardevolle inzichten biedt, zijn er verschillende factoren die de volledigheid en objectiviteit van de bevindingen kunnen beïnvloeden. Hieronder lichten we de belangrijkste beperkingen toe.

- **De resultaten van dit onderzoek geven inzicht in de korte termijn effecten van Sing & Dance UP!, maar bieden geen informatie over de langetermijneffecten.** Omdat de data is verzameld kort na de interventie, blijft onduidelijk hoe deze veranderingen zich op de lange termijn ontwikkelen en of de positieve effecten blijvend zijn.
- **Bij de stembussen na afloop van het concert kan groepsdruk en sociaal wenselijk gedrag van invloed zijn geweest.** Ook kan het zijn dat kinderen vooral gereageerd hebben op de afbeeldingen zonder de vraag aandachtig te hebben gelezen. Hierdoor kan de uitslag een vertekend beeld geven en is het geen nauwkeurige meting van het effect waarnaar gevraagd werd. Het geeft wel een algemene indruk van de eerste emotie of het eerste gevoel na het concert.
- **Tijdens de interviews met kinderen merkten we soms dat zij antwoorden gaven die sociaal wenselijk leken.** Kinderen voelden zich vereerd om geïnterviewd te worden, dit kan de objectiviteit van de resultaten aantasten. Bij de interviews met effectenkaarten kozen de kinderen zelf welke kaarten zij belangrijk vonden en bespraken deze. Dit betekent dat de kinderen zich focusten op de veranderingen die voor hen het meest significant waren, waardoor sommige effecten minder besproken zijn in de interviews.
- **De observatie van groepsoefeningen is een momentopname.** Het biedt inzicht, maar we kunnen de observaties niet vergelijken met een eerder meetmoment. Terugkoppeling met leerkrachten op die observaties bleek echter waardevol en versterkt de betrouwbaarheid van de bevindingen door triangulatie, wat een sterk punt van dit onderzoek is.

4. Resultaten

4.1 Resultaten: aanname uit de Theory of Change

Bestaand muziekaanbod voor kinderen

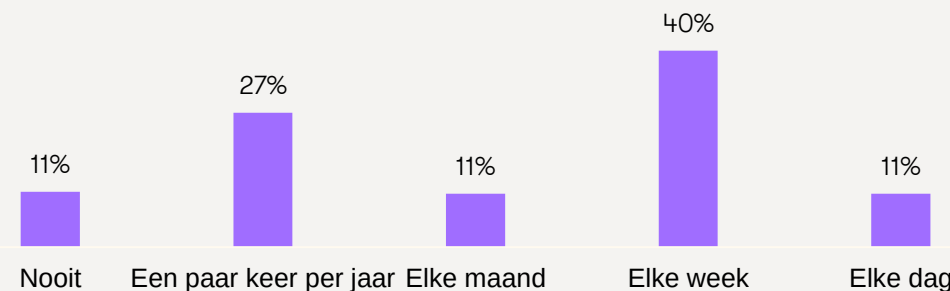
Ongeveer de helft van de klassen zingt regelmatig (elke week tot elke dag) op school (zie grafiek 1). Daarnaast heeft ongeveer de helft van de kinderen nog nooit muziekles gehad. 23% van de kinderen heeft op dit moment dans-, zang- of muziekles (zie grafiek 2).

Een belangrijke aanname in dit impactonderzoek is dat de kinderen die deelnemen geen toegang hebben tot bestaand vergelijkbaar aanbod in muziek, dans en zang. Uit de nulmeting en de interviews met de leerkrachten blijkt echter dat dit sterk verschilt per school en per kind. Er zijn in dit onderzoek geen duidelijke factoren geïdentificeerd die dit beïnvloeden. Scholen die het Jeugdeducatiefonds en/of de subsidieregeling School en Omgeving ontvangen, hebben niet per definitie meer of minder muziekaanbod. Ook is het niet zo dat kinderen op scholen met een kansachterstand buiten schooltijd minder muzieklessen volgen dan kinderen van scholen zonder kansachterstand. Verder zijn er geen eenduidige verschillen tussen stad- en dorpsscholen.

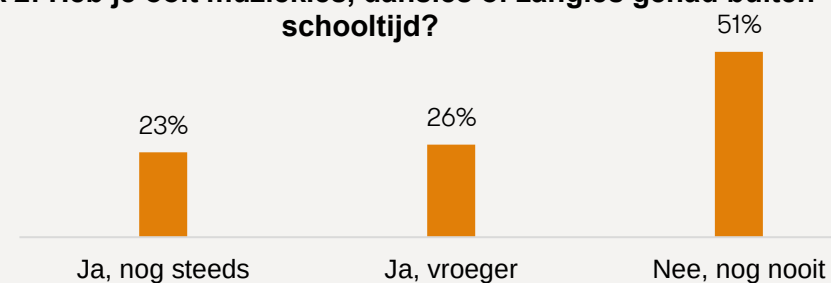
Waar we wel een verschil zien, is in het aanbod van een concert, wat het programma onderscheidt van het reguliere muziekaanbod op scholen. Leerkrachten van scholen met minder kansengelijkheid benadrukken vaker in interviews dat de concertervaring nieuw en uniek was voor de kinderen in hun klassen. Zij geven aan dat de kinderen van hun school minder vaak in aanraking komen met dergelijke culturele activiteiten, wat de ervaring van Sing & Dance UP! extra speciaal maakt.

Dit betekent dat hoewel de zang- en danslessen een meerwaarde kunnen zijn voor elke basisschool, het concert vooral voor kinderen met een kansachterstand een extra waardevolle ervaring biedt.

Grafiek 1: Hoe vaak zingen jullie op school?

Grafiek 2: Heb je ooit muziekles, dansles of zangles gehad buiten schooltijd?

4.2 Resultaten: effecten over persoonlijke ontwikkeling

Resultaat 1: Kinderen krijgen meer plezier in zingen en dansen

Hoe vaker kinderen oefenden, hoe leuker ze zingen en dansen vonden.

Leerkrachten zagen bij de kinderen in hun klas veel plezier in zingen en dansen. Leerkrachten benoemen dat sommige kinderen tijdens de eerste lessen minder actief meededen, maar gedurende de voortgang van het programma enthousiaster werden en actiever meededen. Dit werd door kinderen in de interviews bevestigd. Volgens hen komt dit mede door het oefenen en dus beter kennen van de liedjes, maar ook omdat ze plezier en lol hadden tijdens de lessen.

“In de klas zette ik af en toe de liedjes van Sing & Dance UP! op. Kinderen waren dan helemaal niet verplicht om mee te zingen, maar je zag dan toch ook de kinderen meezingen die het aan het begin helemaal niks vonden.” – Leerkracht

In de tweede vragenlijst geeft 45% van de kinderen aan dat ze zingen en dansen leuker zijn gaan vinden door Sing & Dance UP! (zie grafiek 3).

Veel genoemde redenen zijn:

- dat ze erachter zijn gekomen hoe leuk ze zingen en dansen eigenlijk vinden;
- dat ze er energie van krijgen om te bewegen tijdens de lessen;
- dat ze het leuk vinden om met elkaar te zingen;
- en dat ze het minder spannend vinden omdat ze het beter kunnen.

“Eerst zat ik er niet zo positief bij. Maar ik merk dat ik er helemaal vrolijk van word als ik met andere kinderen aan het zingen of dansen ben. Dat had ik daarvoor nooit echt zo ervaren. We deden het zo veel, dat maakt het echt leuker. En thuis ging ik de liedjes oefenen, dat maakte het ook leuker, want dan werd ik er beter in.” – Jongen, groep 6

De grootste verandering is te zien bij kinderen die in de nulmeting aangaven zingen en dansen ‘redelijk leuk te vinden’. Bij 45% van de kinderen is er niks veranderd in hoe leuk ze zingen en dansen vinden. Deze groep bestaat echter voor een derde uit kinderen die in de nulmeting dansen en zingen al (heel) leuk vonden.

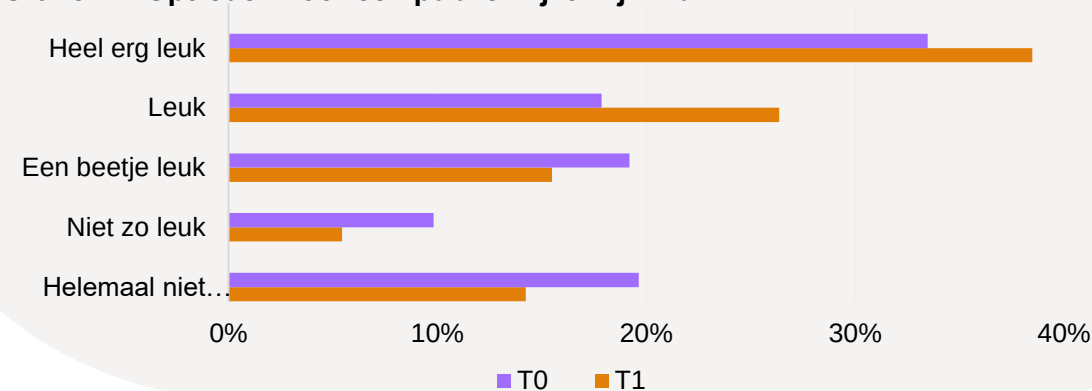
De meeste kinderen vonden zingen, dansen en optreden al leuk, maar er zijn een paar kleine veranderingen te zien sinds Sing & Dance UP!.

- Bij optreden is de grootste stijging zichtbaar. In de nameting geven kinderen vaker aan dat optreden voor een publiek hen leuk of heel erg leuk lijkt (zie grafiek 4).
- Bij de kinderen op de scholen die weinig (1 keer per jaar, een paar keer per jaar of elke maand) zingen is een significante toename te zien tussen de nul- en nameting in hoe leuk kinderen zingen vinden.

Grafiek 3: Is er iets veranderd in hoe leuk je zingen en dansen vindt door Sing & Dance UP! ?

Grafiek 4: Optreden voor een publiek lijkt mij/vind ik...

Kinderen benoemen in de interviews het vaakst dat ze meer plezier in zingen en dansen hebben gekregen. Tijdens de interviews pakten 17 kinderen het kaartje ‘ik heb meer plezier in zingen en dansen’ als effect van Sing & Dance UPI!. Dit was het meest gepakte kaartje tijdens de interviews. Uit de vragenlijst blijkt er vooral een significant (positief) verschil in plezier op dansen en optreden bij kinderen, maar niet in zingen.

"Normaal dans en zing ik echt nooit uit het niets. Maar nu ga ik de liedjes best vaak zingen en dansen en oefenen. Dat doe ik thuis en in de klas. Ik doe het veel meer." - Meisje, groep 6

Op sommige scholen wordt er meer gezongen en gedanst in klassen sinds Sing & Dance UPI!

Over het algemeen laten leerkrachten weten dat kinderen in hun klas al best vaak zingen of dansen. Dit komt mede doordat sommige dansjes populair zijn door onder andere TikTok of het spel Fortnite. Toch merken sommige leerkrachten op dat er meer in hun klas gezongen en gedanst wordt. Kinderen zingen vaker uit zichzelf in de klas, maar ook op andere momenten. Kinderen laten ook trots weten aan leerkrachten dat ze de liedjes bijvoorbeeld thuis hebben laten zien.

"Als we naar de gym lopen, gaan ze spontaan "Parijs" zingen. Ze vonden het ook leuke muziek, en gingen het ook thuis laten zien." - Leerkracht

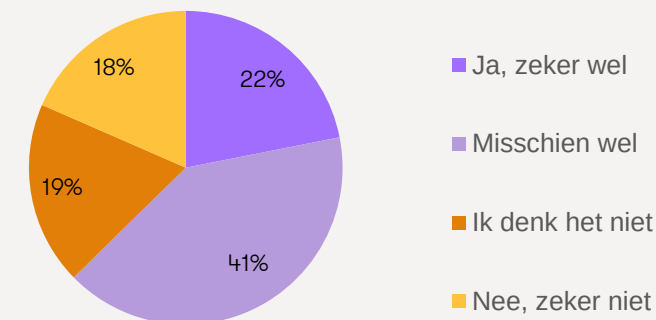
Sommige kinderen oefenden ook thuis of gingen op eigen initiatief zingen of dansen, terwijl ze dat eerder nooit deden. Andere kinderen geven aan ook meer andere liedjes te zijn gaan zingen naast de ingestudeerde liedjes.

De dans- en muziekleerkrachten zijn volgens leerkrachten een belangrijke factor in de mate waarin kinderen plezier ervaren in dansen en zingen. Deze leerkrachten zijn professionele dans- en muziekleerkrachten zijn die vanuit Méér Muziek in de Klas aan de klas werden gekoppeld. Zij konden kinderen vaak enthousiasmeren of zorgden ervoor dat kinderen het minder spannend vonden.

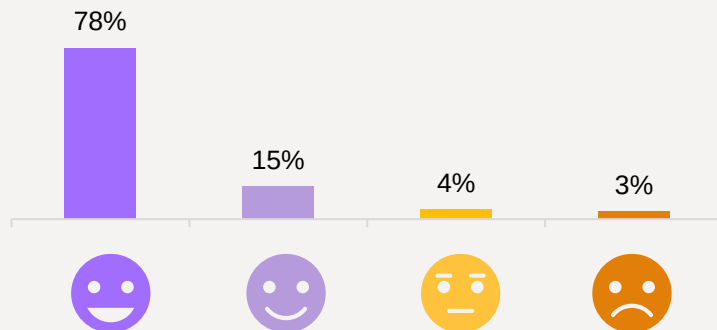
"De vakleerkracht muziek was mee naar de Brabanthallen, en zij heeft een grote rol gehad met enthousiasmeren van de kinderen." – Leerkracht

63% van de kinderen denkt erover om na Sing & Dance UPI! vaker te gaan zingen en dansen. 37% van de kinderen (18% zeker niet en 19% denkt het niet) zegt waarschijnlijk niet vaker te gaan zingen of dansen met anderen.

Grafiek 5: Denk je dat je na dit optreden vaker samen met anderen gaat zingen of dansen?

Grafiek 6: Hoe voel je je na vandaag?

“Tijdens het concert waren de stoere jongens die eigenlijk niet van dansen houden, maar juist van voetbal, niet te stoppen. Ze vonden het echt heel leuk. In de klas waren zij veel minder gemotiveerd, maar daar zag je op de dag niks van terug.” - Leerkracht

93% van de kinderen zegt zich zeer blij of blij te voelen na het Sing & Dance UP! concert.

Tijdens het Sing & Dance UP! concert is plezier in zingen en dansen gemeten doordat kinderen via stembussen konden stemmen op de stelling: ‘hoe voel je je na vandaag?’ (zie grafiek 6). Van de 896 kinderen die op deze stelling gestemd hadden, kozen bijna alle kinderen een blijde of hele blijde smiley. 7% van de kinderen stemden op de negatievere smileys.

Er blijft echter altijd een groep kinderen die niet geïnteresseerd is in zingen en dansen. Dat zie je ook terug in de vragenlijst en in de interviews bij het effectkaartje ‘Ik vind zingen en dansen niet boeiend’. Een paar kinderen geven aan wel mee te doen als het echt moet, maar er geen plezier in te ervaren. Over het algemeen zijn dit jongens.

*“Voor voetbal mag je me wakker maken, maar voor zingen en dansen niet.”
- Jongen, groep 6*

Leerkrachten benoemen dat nagenoeg alle kinderen hebben genoten van het evenement, ook de kinderen die zingen en dansen niet leuk vinden. Volgens hen deed (bijna) iedereen enthousiast mee met de liedjes en had plezier tijdens het concert, terwijl dat in de muzieklessen niet altijd zo was.

Resultaat 2: Het Sing & Dance UP!-concert is een sleutelervaring voor kinderen

De impact van het concert in de Brabanthallen op de kinderen is groot.

Voor de deelnemende kinderen was het afsluiten van het Sing & Dance UP!-traject met een concert in een zaal gevuld met 5000 kinderen, met optredens van bekende artiesten, een live band en spectaculaire lichtshows een echte kers op de taart. Uit interviews met negen leerkrachten blijkt dat vijf van hen het concert als het meest waardevolle onderdeel van Sing & Dance UP! beschouwden. Ze gaven aan dat de kinderen weken na het concert nog steeds vol enthousiasme over de ervaring spraken. De leerkrachten laten dat op verschillende manieren weten:

“De kinderen keken met open mond om zich heen.” – Leerkracht

“Het concert gaan ze de rest van hun leven niet meer vergeten. Ze zouden dit anders nooit hebben meegemaakt, de meeste ouders hebben niet het geld ervoor.” – Leerkracht

“Ik ga weg dit schooljaar en tijdens mijn afscheid mochten kinderen de leukste herinnering opnoemen van dit jaar en heel veel kinderen noemde dit.” – Leerkracht

Een aantal deelnemende scholen aan het Sing & Dance UP! programma (die vaak het jeugdeducatiefonds en/of de subsidieregeling School en Omgeving ontvangen) bevinden zich in wijken waar cultureel aanbod niet vanzelfsprekend is. Voor veel kinderen was dit hun eerste keer bij een dergelijk evenement, wat verklaart waarom het concert zo'n grote indruk op hen heeft achtergelaten.

“Buiten de wijk om maken ze vrij weinig mee, bijna niemand zit naast school op muziekles, de kinderen zitten op dezelfde sporten, voetbal en kickboks, in de zomer gaan ze heel vaak op dezelfde plek op vakantie, daar beleven ze precies hetzelfde, hun horizon wordt niet groter gemaakt. [...] De kinderen zijn nu echt een ervaring rijker. Het hele traject was een feestje.” – Leerkracht

Resultaat 3: Kinderen en leerkrachten zijn positief over de lessen

Kinderen zijn over het algemeen erg positief over de lessen van Sing & Dance UPI! In de nameting reflecteerden de kinderen op de muziek- en danslessen. 64% van de kinderen vonden de muziek- en danslessen best wel leuk tot erg leuk (zie grafiek 7). 21% van de kinderen vond de lessen een beetje leuk en 15% vond de lessen (helemaal) niet leuk. De kinderen geven gevarieerd antwoord op wat ze het leukst aan de lessen vonden. Zowel zingen als dansen wordt door 40% van de kinderen gekozen. Tussen de 26% en 31% kiest voor nieuwe liedjes, spelletjes en oefeningen en het evenement.

Over het algemeen zijn kinderen positief in de beoordeling van hun vakleerkracht muziek (grafiek 8). 65% van de kinderen vindt hun vakleerkracht muziek goed of geweldig en 19% vindt hun vakleerkracht muziek wel oké. 15% van de kinderen is niet zo tevreden over de vakleerkracht muziek.

In de vragenlijst geven sommige kinderen nog tips hoe de lessen nog leuker zouden kunnen worden:

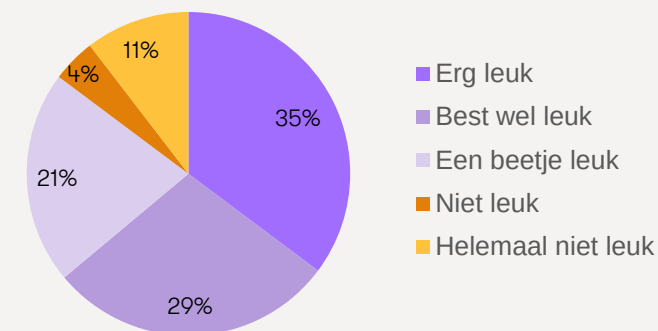
- Gebruik meer spelvorm in de lessen
- Meer variatie in de liedjes
- Meer gebruik maken van instrumenten

Ook leerkrachten zijn enthousiast over de vakleerkracht muziek van Sing & Dance UPI. Ze laten weten dat de vakleerkrachten muziek over het algemeen alle kinderen in de klas konden enthousiasmeren en professioneel waren. Over de ene vakleerkracht muziek zijn leerkrachten enthousiaster dan over de andere, vaak zorgt de mate van ervaring met voor de klas staan en oog hebben voor kinderen die het niet leuk of spannend vinden voor een hogere beoordeling van de vakleerkrachten muziek.

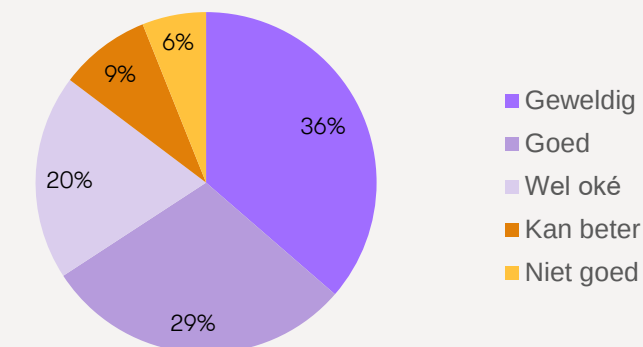
In de interviews geven sommige leerkrachten nog tips hoe de lessen nog leuker of beter zouden kunnen worden:

- Zorg voor meer vrijheid en flexibiliteit in de lessen
- Kijk of de lessen iets korter kunnen, vooral in drukke (toets)periodes
- Bekijk of de dans- en muzieklessen gecombineerd kunnen worden

Grafiek 7: Hoe leuk vond je de muziek- en danslessen?

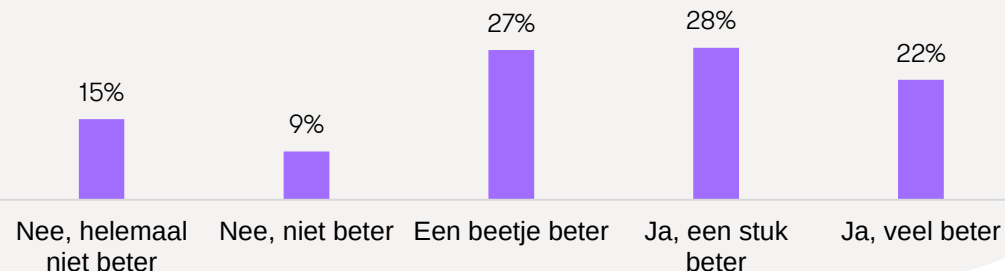
Grafiek 8: Hoe vond je de muziekdocent?

Resultaat 4: Driekwart van de kinderen vindt dat ze beter zijn geworden in zingen en dansen

76% van de kinderen vindt dat ze beter zijn geworden in muziek maken, zingen en dansen. In de tweede vragenlijst (zie grafiek 9) geeft meer dan driekwart van de kinderen aan het gevoel te hebben dat ze een beetje beter tot veel beter zijn geworden in muziek maken, zingen en dansen door de muzieklessen van Sing & Dance UP!. Tijdens de interviews wordt dit bevestigd. Negen kinderen geven aan dat ze beter zijn geworden in zingen en dansen door het vele oefenen.

Grafiek 9: Heb je het gevoel dat je door de muzieklessen beter bent geworden in muziek maken, zingen en dansen?

Kinderen die nog nooit muzieklessen hebben gehad geven het minst aan dat ze het gevoel hebben dat ze beter zijn geworden in muziek maken, zingen en dansen. Tegelijk geven kinderen die nu nog steeds muzikles buiten school ontvangen het meeste aan dat ze het beter zijn geworden in muziek maken, zingen en dansen. Het zou kunnen dat voor kinderen ‘beter geworden’ relatief is, in verhouding tot andere leerlingen. Als de kinderen die buiten school les ontvangen het beste van de klas zijn in muziek maken, zingen of dansen, dan zijn die verschillen tijdens het Sing & Dance UP!-traject nog extra zichtbaar en kan dat benadrukt worden. Kinderen die geen ervaring hebben met zingen of dansen kunnen dan, ondanks dat ze het beter onder de knie hebben gekregen, nog steeds het gevoel hebben dat ze er niet goed in zijn vergeleken met andere kinderen.

Weinig kinderen geven aan zelf iets nieuws te hebben ontdekt. De vier kinderen die tijdens de interviews aangaven wel iets nieuws te hebben ontdekt, gaven voorbeelden over redelijk kleine veranderingen, veelal gelinkt aan het evenement. Zo zijn voorbeelden van nieuwe dingen de nieuwe liedjes die geoefend werden en nieuwe bekende mensen te hebben ontdekt. Één kind gaf aan te hebben ontdekt dat het leuk is om samen te zingen in plaats van alleen. Wellicht heeft de jonge leeftijd van de kinderen te maken met hier nog niet goed inzicht in hebben.

"Ik heb geleerd dat je samen kan zingen en dat dat niet altijd alleen hoeft. Hiervoor deed ik dat vooral vaak in m'n eentje, maar nu moesten we veel met z'n allen zingen en dansen. Ik voelde dat vooral heel erg tijdens het evenement: het is echt leuk om met iedereen te zingen. Dus het gaf me meer motivatie om dat gewoon altijd uit te proberen." - Jongen, groep 5

Resultaat 5: Kinderen vinden het minder spannend om te zingen en dansen

Kinderen vinden het significant minder spannend om te zingen, dansen en op te treden na Sing & Dance UP! Veel leerkrachten gaven aan dat kinderen, vooral jongens, het in het begin spannend en minder leuk vonden om te dansen en zingen tijdens de muzieklessen. Later deden kinderen actiever mee, zodra ze het lied en de dans beter onder de knie hadden. Leerkrachten zagen dat de spanning rondom zingen en dansen afnam in de klas en er tegelijkertijd meer plezier ontstond in de klas.

Dit is ook terug te zien in de nul- en nameting, waar een significant verschil waarneembaar is in hoe spannend kinderen zowel zingen, dansen als optreden vinden. Kinderen vinden het gemiddeld minder spannend om te zingen, dansen en op te treden na het Sing & Dance UP!-traject. Dit verschil is bijvoorbeeld terug te zien in grafiek 10.

Kinderen die muziek-, dans- of zangles buiten schooltijd hebben, vonden het bij de nulmeting al minder spannend om op te treden vergeleken met kinderen die dat nog nooit hebben gehad. Er is geen significant verschil waarneembaar in de leeftijd van kinderen en de mate waarin ze zingen, dansen en/of optreden spannend vinden.

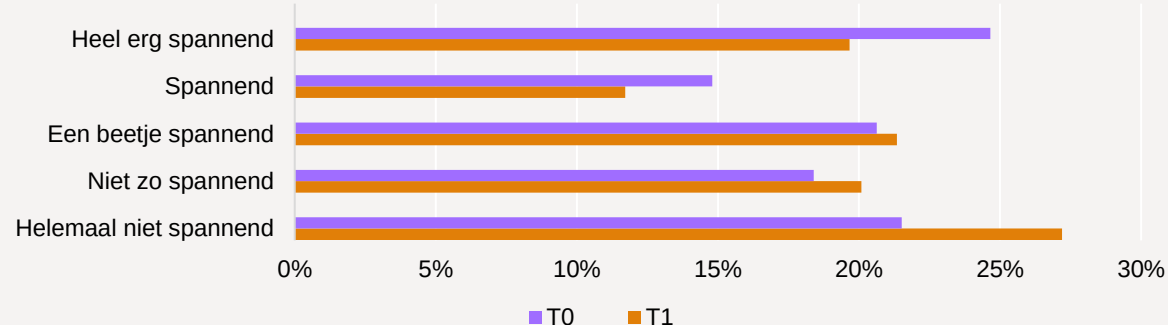
Als controlevraag werd er in de nameting nog aan de kinderen gevraagd of er iets is veranderd in hoe spannend ze zingen en dansen vonden door Sing & Dance UP! (zie grafiek 11). 35% van de kinderen gaf aan dat ze zingen en dansen minder spannend vonden, bij 55% van de kinderen was er niks veranderd en 10% van de kinderen vond zingen en dansen spannender. Ook hier blijkt dat een derde van de kinderen zingen en dansen minder spannend is gaan vinden.

Kinderen gaven verschillende redenen voor waarom ze het wel of niet spannend vonden om te zingen en dansen. Veel kinderen waren van tevoren erg zenuwachtig om te zingen en dansen, maar toen ze het eenmaal deden vonden ze het toch minder spannend of juist leuk. Oefening hielp daarbij. Opvallend is dat tien kinderen tijdens de interviews het samen zingen en dansen benoemen als reden waarom het minder spannend was, omdat het in de groep minder opvalt hoe je zingt of danst.

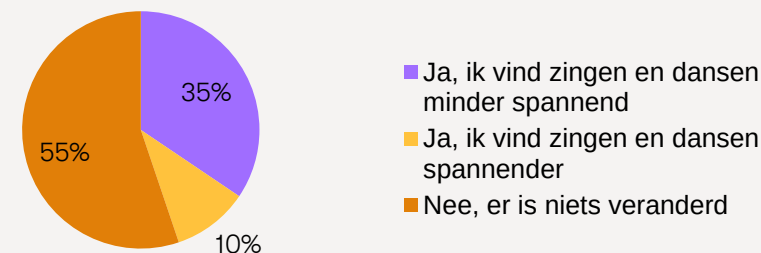
In de Brabanthallen optreden vinden de meeste kinderen minder spannend dan optreden in de klas. Van te voren gaven veel kinderen ook aan bij de leerkrachten dat ze het spannend vonden om op te treden. Achteraf hoorden leerkrachten terug dat ze het alleen maar heel leuk vonden in de

Brabanthallen en het helemaal niet zo spannend vonden. Dit benoemen de kinderen ook in de interviews, wanneer ze het kaartje 'ik voel me onzeker tijdens zingen of dansen' pakten, en juist zeiden dat deze stelling niet paste bij het Sing & Dance UP!-traject. Ze benoemen hierbij het verschil tussen optreden in de Brabanthallen en in de klas.

Grafiek 10: Optreden voor een publiek vind ik...

Grafiek 11: Is er iets veranderd in hoe spannend je zingen en dansen vindt door Sing & Dance UP! ?

“In de klas is het spannend om op te treden. Dan ben je bang dat je het niet kan of dat kinderen moeten lachen. Maar tijdens het concert was dat helemaal niet. Want toen waren er veel kinderen die je niet kent en die kijken toch niet echt, terwijl in de klas kent iedereen wel je.” – Meisje, groep 5

“In mijn klas zat een jongen die het zingen en dansen maar ongemakkelijk vond en onzeker was. Hij dacht dat hij niet kon dansen. Toen we aan het einde ook een show deden voor de ouders, stond hij mega enthousiast mee te doen. Bij hem zag ik wel echt een verschil daarin.” – Leerkracht

Buiten de zang- en danslessen om geven leerkrachten niet veel voorbeelden van kinderen die zich beter kunnen uiten. Wel wordt een aantal keer genoemd door leerkrachten dat kinderen gegroeid zijn in het voor de klas staan en het geven van spreekbeurten. Echter, ze geven wel aan dat ze het moeilijk vinden om dit effect echt aan Sing & Dance UP! toe te schrijven.

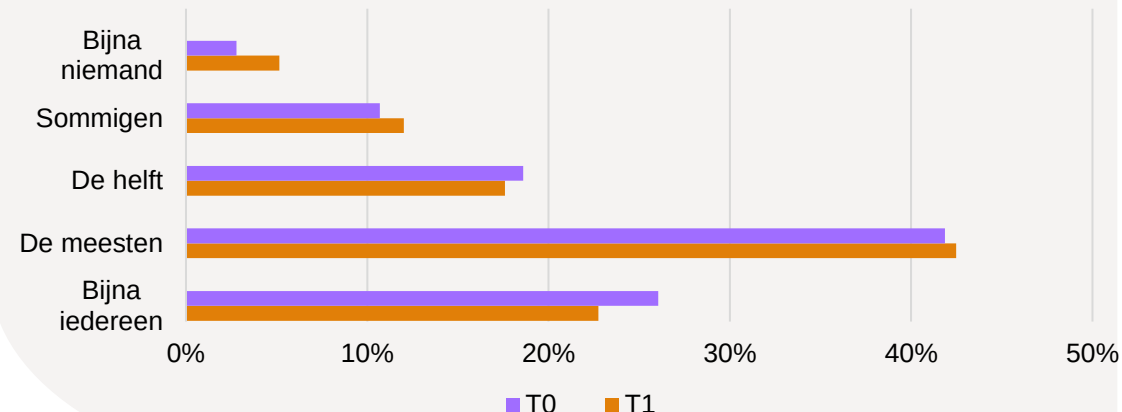
Ook in de vragenlijst werden enkele vragen gesteld om te meten of kinderen zich beter konden uiten. De vragen ‘Durven kinderen in jouw klas hun mening te geven?’ en ‘Als we in de klas samen zingen en dansen... durf ik meer’ werden gesteld. Op beide vragen is echter geen significant verschil waarneembaar tussen de nul- en nameting (zie bijvoorbeeld grafiek 12).

Kinderen uiten zich bij de stellingen tijdens de schoolbezoeken maar het is niet duidelijk of dat door Sing & Dance UP! komt. Het effect ‘kinderen durven zich beter te uiten’ bestaat uit meer elementen dan alleen hoe spannend kinderen zingen en dansen vinden. Een verandering op die andere elementen zijn echter moeilijker terug te zien in de vragenlijsten. Tijdens schoolbezoeken zagen we hoe kinderen zich open durfden te stellen tijdens de groepsoefening, door persoonlijke verhalen te vertellen bij de stellingen (zie annex 4). Kinderen in de klassen waren echter gewend niet te praten zonder daar de beurt voor te hebben gekregen van hun leerkracht, daarom werd er eerder een beetje gefluisterd. Als kinderen klassikaal iets deelden, werd er om dezelfde reden niet echt gereageerd door andere kinderen hierop.

Of kinderen zich goed kunnen uiten te wijten is aan het Sing & Dance UP!-traject is moeilijk vast te stellen. Tijdens de lessen is er weinig tot geen aandacht besteed aan je open durven te stellen via het delen van persoonlijke ervaringen in muziek. Wel werd er tijdens het concert aandacht aan

besteed door te vragen ‘Wie zit er ook wel eens niet lekker in je vel?’ en ‘Welke muziek luister je als je niet lekker in je vel zit?’ en ook te laten weten aan de kinderen dat het oké is om je wel eens slechter te voelen.

Grafiek 12: Durven kinderen in jouw klas hun mening te geven?

Resultaat 6: Kinderen ondernemen niet vaker iets nieuws, maar durven wel nieuwe dingen rondom zingen en dansen

Tijdens de interviews gaven 9 kinderen aan meer dingen te durven, het gaat dan met name over op een podium durven staan en durven zingen in het openbaar. Deze kinderen gaven aan dat ze door het optreden en zingen bij Sing & Dance UP! hebben ervaren dat het minder spannend is dan ze hadden verwacht. Ze hebben ervaren dat optreden, zingen en dansen iets is wat ze kunnen en juist wel leuk vinden.

"Ik durf meer dingen. Eerst zong ik nooit en nu doe ik dat vaker. Laatst zat ik met mijn ouders in de auto en toen zong ik hardop Sugardaddy mee. Anders zou ik dat echt nooit doen." - Jongen, groep 6

"Vroeger vond ik het heel erg eng om op het podium te staan en dat veel mensen naar mij kijken, nu is dat niet meer. Ik durf nu meer dingen door Sing & Dance UP." - Meisje, groep 6

Er is geen significant verschil gevonden in de wens van kinderen om nieuwe dingen te doen. In de vragenlijst werd ook gevraagd of kinderen meer nieuwe dingen zouden willen doen (zie grafiek 13). Hoewel er geen algemeen significant verschil zichtbaar was, vertoonden kinderen die bij de nulmeting aangaven liever geen of bijna nooit nieuwe dingen te doen, een significante stijging in hun bereidheid om nieuwe dingen te proberen bij de nameting. Echter, deze bevindingen zijn gebaseerd op een kleine groep van slechts 23 kinderen, wat onvoldoende is om conclusies te trekken over de effectiviteit van de interventie.

Grafiek 13: Nieuwe dingen doen

Resultaat 7: Kinderen met een lager gemiddeld zelfvertrouwen scoren hierop iets beter na het Sing & Dance UP!-traject

Over het algemeen is er geen significant verschil gevonden in zelfvertrouwen bij kinderen.

Algemeen zelfvertrouwen gaat nog een stap verder dan zelfverzekerdheid rondom zingen en dansen. De definitie van zelfvertrouwen is: vertrouwen in eigen kracht en kunnen (vaardigheid) en gevoel van eigenwaarde in moeilijke situaties en bij tegenslagen (waardigheid).

Om dit te meten konden de kinderen zichzelf schalen in de nul- en nameting op de volgende stellingen rondom zelfvertrouwen:

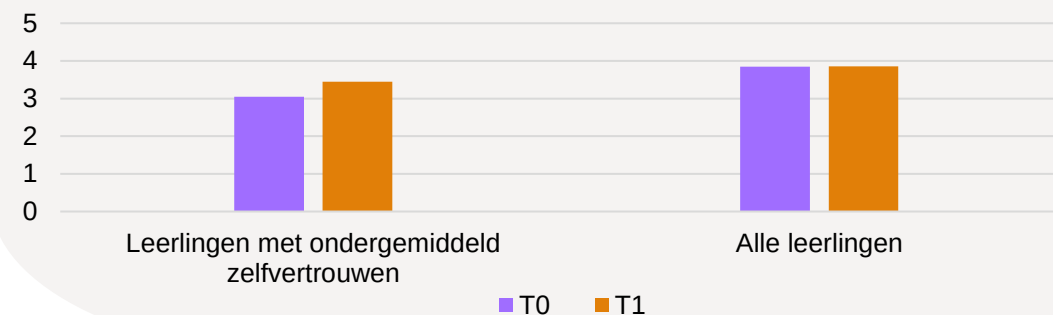
- Ik ben altijd zeker van mezelf - Ik ben altijd onzeker
- Ik kan veel dingen goed - Ik kan weinig dingen goed
- Ik kom altijd voor mezelf op - Ik kom nooit voor mezelf op
- Ik doe graag nieuwe dingen - Ik doe liever geen nieuwe dingen

Bij deze stellingen is er geen significant verschil bij de gehele groep waarneembaar tijdens de nul- en nameting. Daarnaast is het opvallend dat de kinderen over het algemeen al tijdens de nulmeting hoog scoren op zelfvertrouwen.

Bij kinderen met een lager zelfvertrouwen is wel een stijging te zien in zelfvertrouwen na Sing & Dance UP! Bij de groep kinderen die onder gemiddeld scoort (score 1 of 2 op een schaal van 5) op zelfvertrouwen bij deze vier stellingen tijdens de nulmeting, zien we echter wel een significante stijging op het gemiddelde van de bovenstaande sub-vragen over zelfvertrouwen (zie grafiek 14). Tijdens de interviews geeft een jongen een voorbeeld hoe hij heeft gemerkt dat zijn zelfvertrouwen is gegroeid door Sing & Dance UP!:

"Wat we vooral hadden geleerd: dat je jezelf mag zijn met dansen, ook al denk je dat het er gek uitziet. Als je een pasje verkeerd doet hoef je niet gelijk te stoppen, dan mag je gewoon door. Voor de lessen zou ik me wel eerder schamen als ik een fout zou maken. Dat heb ik nu veel minder. Vooral als je de pasjes weet of als je een foutje maakt die je snel kan oplossen. Maar je wil graag niet iets helemaal anders doen dat opvalt." - Jongen, groep 7

Grafiek 14: Gemiddelde score op vragen over zelfvertrouwen

Resultaat 8: Kinderen voelen zich na het concert trots

De eerste reactie van kinderen vlak na het evenement is dat ze zich trots voelen, als ze hier uitleg over geven, noemen ze vaak wel een nuance. Van de 100+ kinderen die stemden op de stelling ‘voel je je trots na vandaag?’ gaf 85% van de kinderen aan trots te zijn en 11% een beetje trots (zie grafiek 15). Tijdens de korte interviews gaven kinderen aan dat ze trots zijn dat ze hard hadden geoefend met de klas en dat iedereen zijn best deed. Opvallend is dat er ook een aantal kinderen waren die wel zeiden trots te zijn, maar tijdens de interviews benoemden dat ze niet precies wisten waar ze dan trots op waren of zeiden dat de mate van trots wel meeviel.

Kinderen ervaren het gevoel trots te zijn op zichzelf en op hun klas door Sing & Dance UP!. In de interviews tijdens de schoolbezoeken wezen acht van de negenentwintig kinderen het kaartje ‘ik ben trots’ aan als verandering die ze hebben ervaren sinds Sing & Dance UP!. Kinderen noemen verschillende redenen dat ze trots zijn. Zo zijn ze trots op zichzelf, omdat ze durfden op te treden. Andere kinderen benoemen specifiek dat ze trots zijn op de klas tijdens het evenement. Bij sommige klassen deden een aantal kinderen niet serieus mee tijdens de lessen, maar wel tijdens het evenement. Drie kinderen benoemen dan ook specifiek dat ze trots zijn dat de hele klas hun best deed, ondanks dat kinderen het spannend of stom vonden.

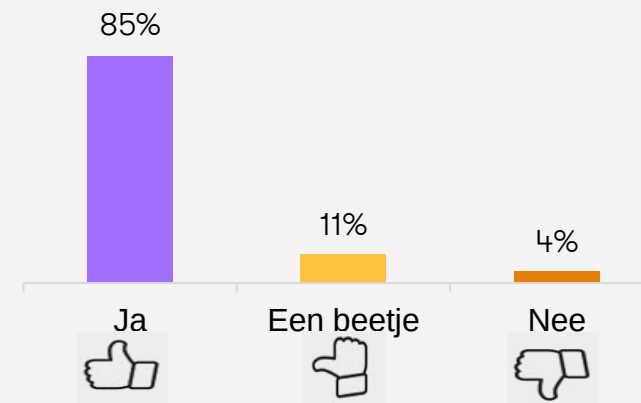
Kinderen geven ook enige nuance bij het ervaren van trots tijdens het traject. Twee kinderen hadden gehoopt dat ze zich trots zouden voelen door Sing & Dance UP!, maar ervoeren dat niet echt. Een kind geeft aan dat dat komt doordat ze dacht dat haar ouders ook zouden kijken en ze zich niet trots voelt bij onbekende mensen. Een ander kind verwachtte dat hij op het podium zou staan tijdens het optreden in plaats van voor zijn stoel, en voelde zich daarom minder trots.

"Ik ben trots omdat we het gewoon deden, want kinderen vonden het heel eng, maar we deden het wel allemaal." Meisje, groep 7

"Ik ben trots, want we hebben er lang voor geoefend en het ging goed." – Jongen, groep 6

"Jawel, zou niet echt trots zeggen, maar leuk om te doen. We waren uitgekozen, niet door wat we goed doen, maar er mochten heel veel scholen en koren meedoen. En omdat iedereen meezingt is het ook minder iets waar je zelf trots op bent." – Meisje, groep 6

Grafiek 15: Voel je je trots na vandaag?

4.3 Resultaten: effecten over sociale ontwikkeling

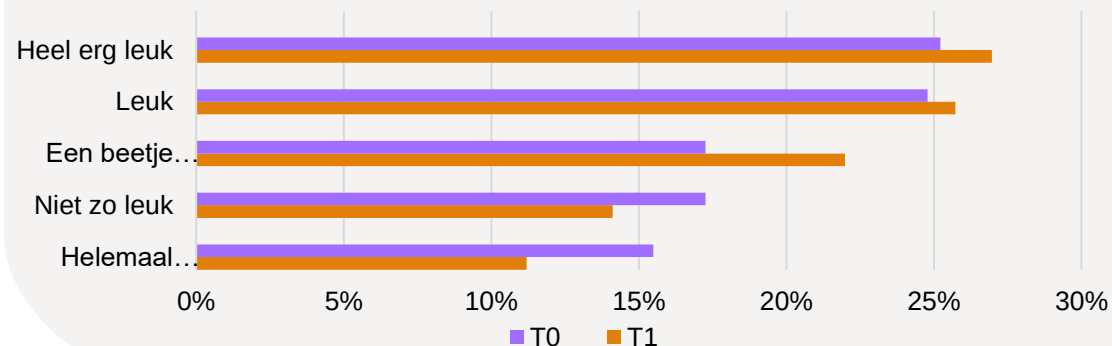
Resultaat 9: Kinderen hebben vooral meer plezier in samen dansen

In de interviews lieten kinderen weten veel plezier in samen zingen en dansen te ervaren. Veertien kinderen pakten het kaartje ‘samen zingen maakt mij blij’ als verandering sinds Sing & Dance UP!. Deze kinderen geven aan meer plezier te ervaren als ze met vrienden of klasgenoten zingen dan in hun eentje. Kinderen vinden het gezelliger, maar ook leuk als er tussendoor gelachen wordt of als kinderen een beetje gek doen. Ook vertellen ze dat in een groep zingen hen minder verlegen maakt. De aandacht is dan namelijk niet op hen alleen, maar op de groep als geheel. Opvallend is dat kinderen het vooral hebben over het samen zingen en dansen met klasgenoten, bijna nooit gaat het over alle kinderen die aanwezig waren tijdens het Sing & Dance UP! concert.

Kinderen zijn samen dansen leuker gaan vinden. In de nul- en nameting zijn kinderen gevraagd hoe leuk kinderen zingen en dansen met andere kinderen vinden. Bij het percentage kinderen die zingen met andere kinderen een beetje leuk tot heel erg leuk vinden zijn de verschillen niet significant. Bij het percentage kinderen die dansen samen met anderen leuk vindt, is een afname te zien in de kinderen die het niet leuk vinden (zie grafiek 16). Deze verschillen zijn wel significant; kinderen zijn gemiddeld positiever over dansen. Er zijn geen verschillen waarneembaar tussen kwetsbare scholen (die het Jeugdeducatiefonds en/of School en Omgeving ontvangen) en reguliere scholen in de mate waarin kinderen plezier hebben in samen zingen en dansen.

Het plezier spat er vanaf als kinderen samen zingen en dansen op “Want Door Muziek” van Glen Faria. Tijdens de schoolbezoeken voerden de kinderen over het algemeen met veel energie en plezier het liedje met bijbehorende dans op, waar ze een half uur voor kregen om het samen in te studeren. Ook als tijdens de groepsoefeningen sommige kinderen wat meer terughoudend waren om op te treden, zag je dit vaak niet terug tijdens dit optreden voor de klas. Tijdens dit lied werd des te meer duidelijk hoeveel plezier kinderen hadden tijdens het zingen van de liedjes van Sing & Dance UP!. In bijna alle klassen bleven er tijdens de groepsoefeningen wel een paar kinderen zitten en deden ze niet mee met het optreden. Deze kinderen, meestal jongens, keken dan vooral toe. Tijdens het concert in de Brabanthallen zag je dit echter bijna niet terug: alle kinderen deden mee.

Grafiek 16: Dansen met andere kinderen vind ik...

"Samen zingen en dansen maakt me blij. Het is ook veel gezelliger. Je staat er minder alleen voor als je het samen doet. Als je het samen doet voel het fijner. Dan voel ik me meer op mijn gemak." – Meisje, groep 7

Resultaat 10: De talenten van kinderen die goed kunnen zingen en dansen worden (voor het eerst) gezien

Kinderen kunnen hun talenten laten zien aan de klas tijdens de voorbereidingen voor het Sing & Dance UP! concert. Leerkrachten zien in hun klassen dat kinderen nieuwe dingen van hun klasgenoten zien. Kinderen die minder goed zijn op het gebied van rekenen en taal, maar wel erg van zingen of dansen houden, konden nu laten zien waar ze goed in zijn. Sommige van deze kinderen stonden op als positieve leiders, doordat ze andere kinderen in de pauzes hielpen met het leren van de dans of kinderen in de klas aanstuurden tijdens het oefenen. Deze kinderen pakten volgens de leerkrachten normaliter niet deze rol op, waardoor ze erg blij waren dat de kinderen nu wel daarvoor de kans kregen. De talenten van deze kinderen werden zichtbaarder in de klas en ook als positief ervaren door anderen, omdat zij andere kinderen konden helpen rondom dansen en zingen.

“Een paar kinderen uit mijn klas kunnen goed zingen of dansen, maar zijn niet altijd heel hoog scorend en in een behoorlijk prestatiegericht klas. Zij hadden nu echt een moment om te shinen. Andere kinderen vielen het ook op dat ze dat goed konden. Fijn dat zij op die manier positieve aandacht kregen.” –Leerkracht

“Meiden die op dansles zaten konden iedereen op de juiste positie zetten met juiste afstand. Dat werd niet als bazig ervaren, omdat iedereen dat snapte: ‘Zo van oh ja die zit op dansles, dus zij weet dat.’” – Leerkracht

Ook uit de interviews met de kinderen komt naar voren dat zij talenten van andere kinderen ontdekten. Maar liefst twaalf kinderen geven aan nieuwe talenten te hebben ontdekt bij hun klas. In de meeste gevallen gaat het om kinderen die hebben ontdekt dat hun klasgenoten goed konden zingen of dansen en dat van tevoren niet wisten of niet hadden verwacht. Interessant is dat kinderen vaker jongens benoemen die over het algemeen niet goed opletten in de les, maar wel goed kunnen zingen. Soms zijn kinderen wat specifiek, een kind benoemt bijvoorbeeld dat hij het een talent vindt dat zijn klasgenoot niet zenuwachtig is als ze danst. De kinderen die hadden gehoopt dat dit effect zou veranderen (2 kinderen) of het kaartje niet vinden passen (2 kinderen) zeggen dat dit komt om dat ze al wisten wat de talenten zijn van hun klasgenoten.

“Er is een nieuw meisje in de klas en toen ontdekte ik dat ze zij heel goed kon zingen en dansen. Dat wist ik nog niet van haar. En ik merkte het ook wel bij mijzelf. Dat ik dacht: woow hier ben ik beter in.” – Jongen, groep 6

“Sommige kinderen had ik verwacht dat ze helemaal niet mee wilden doen en beetje achterover op een stoel zouden zitten. Maar dan deden ze heel actief en goed mee, en dacht ik: huh doe jij zo goed mee? Een jongen is altijd heel druk en ik dacht die gaat echt niet goed mee doen, maar die kon blijkbaar heel goed zingen.” – Jongen, groep 6

In de vragenlijst werd er ook aan kinderen gevraagd of ze weten waar kinderen uit hun klas goed in zijn. Uit de twee metingen blijkt echter geen significant verschil te komen uit de antwoorden.

Dat kinderen meer begrip hebben voor ideeën en opvattingen van anderen kan niet worden onderbouwd. Zowel tijdens de interviews met de leerkrachten als de kinderen is dit onderdeel niet bevestigd. Tijdens de groepsopdrachten bij de schoolbezoeken is er geprobeerd om observaties te doen op dit effect. In veel groepjes zat een kind dat zingen en dansen niet leuk of erg spannend vond. Zodra hij of zij die ontevredenheid of spanning eenmaal uitte, werd er in enkele gevallen begrip getoond door de rest van het groepje. Zo werden er alternatieven bedacht als een klapritme, een dansje van Fortnite, een tekening over het liedje of het zijn van een presentator. Kinderen die het erg spannend vonden kregen van hun groepje rollen als ‘de directeur van de melodie’ en ‘de dj’ die de muziek aanzette. Echter werd er niet altijd goed geluisterd naar ideeën die werden ingebracht door anderen. Het waren vaak één of twee leiders die het voortouw namen en de rollen verdeelde zonder hier met veel begrip over in gesprek te gaan. Wellicht is dit effect voor deze leeftijdsgroep nog moeilijk te observeren.

Resultaat 11: Sing & Dance UP! zorgt voor meer groepsgevoel in de klas

Sing & Dance UP! heeft in sommige klassen gezorgd voor een groter groepsgevoel en betere samenwerking. Leerkrachten benoemen dat de gezamenlijke ervaring van mogen meedoen aan het traject zorgt voor groepsgevoel en verbinding in de klas. Het samen zingen, dezelfde outfit dragen en de gezamenlijke ervaring van het evenement zorgt voor meer groepsgevoel in de klas. Ook een gezamenlijk doel hebben, namelijk optreden op het evenement, hielp daarbij. Binnen een school vertellen de leerlingen trots aan andere klassen dat ze daar aan mee doen, wat ook bijdraagt aan het groepsgevoel. Een leerkracht zag dat heel specifiek terug in haar klas die pas later in het jaar een combinatieklas tussen groep 4 en 5 werd. Eerst was er veel verdeling tussen die groepen, maar na het evenement was er meer verbinding in de klas.

“Het toewerken naar een groot evenement, dan hebben ze samen een doel en ze spraken elkaar ook aan als iemand minder enthousiast meedeed. We zijn één groep en we moeten het samen doen.” – Leerkracht

Binnen de klassen zien leerkrachten dat kinderen met talent voor dansen en zingen andere kinderen gaan helpen met het leren van de liedjes. Kinderen geven elkaar feedback en coachen elkaar, om uiteindelijk zo goed mogelijk hun lied te kunnen optreden. Dit wordt ook geaccepteerd door de andere kinderen, die hun hulp aanvaarden. Niet alleen praktisch, maar ook mentaal steunen kinderen elkaar. Als kinderen aangeven het spannend te vinden, motiveren andere kinderen die kinderen.

“Ik merkte dat kinderen die het spannend vonden, emotionele steun kregen van kinderen die het beter konden en het niet spannend vonden. Ze zeiden dan dingen als: ‘we zien dat je de pasjes goed doet’, ‘je zingt nog niet zo hard maar dat komt wel’.” – Leerkracht

Dit zagen we ook terug in de interviews met de kinderen die het kaartje ‘mijn klas heeft beter leren samenwerken’ aanwezen. Acht kinderen geven aan deze verandering te hebben gezien in hun

klas sinds Sing & Dance UP!. De kinderen benoemen vooral dat het samen oefenen en een lied instuderen ervoor zorgt dat je beter gaat samenwerken. Drie kinderen geven aan dat dat kaartje juist niet past bij hun klas, omdat Sing & Dance UP! geen verschil heeft gemaakt in de samenwerking binnen de klas.

“Als we gingen oefenen, dan moesten we samenwerken en samen de pasjes leren en samen elkaar helpen. Normaal was onze klas daar heel moeilijk in en eerlijk gezegd was niemand erg aardig tegen elkaar. Maar sinds dat we bij de brabanthallen zijn geweest helpen we elkaar iets meer.” – Meisje, groep 6

“Vroeger als iets verkeerd ging, dan werden we een beetje boos en zaten we zo van: ‘Nee hè, nu moeten we weer opnieuw.’ Maar sinds de lessen, als we een foutje maken is dat niet erg, dan gaan we gewoon door. Dat is wel veranderd merk ik.” – Jongen, groep 6

“Nu zijn we wat meer aan het opletten met elkaar, terwijl onze klas best onrustig is. Dus nu ben je ook in groepjes met kinderen met wie je nooit samenwerkt. Ik denk dat het ongeveer voor de helft door de lessen komt.” – Jongen, groep 7

Als kinderen verandering in samenwerking zien, gaat dit vaak over met wie ze samenwerken. Tijdens de muzieklessen ontstaan er nieuwe groepjes van kinderen die normaal niet veel met elkaar zouden omgaan, maar nu naar elkaar toe trokken omdat ze of dansen en zingen als hobby hadden of juist dansen en zingen niet leuk vonden. Interessant is dat een paar kinderen benoemen dat door Sing & Dance UP! de jongens en meisjes nu vaker dingen samen doen. Dit heeft vooral te maken met dat de kinderen gemixt opgesteld stonden tijdens het optreden en oefenen in de lessen.

“Wat wel veranderd is, is dat de scheiding tussen meisjes en jongens minder is. In de lessen moesten we steeds jongen-meisje-jongen-meisje naast elkaar staan. Vanuit cultuur zijn we meer gewend om met meisjes samen te doen.” – Meisje, groep 7

Kinderen geven aan dat muziek verbindt. Bij het kaartje ‘ik voel me anders dan andere kinderen’ zeiden 5 kinderen dat dit kaartje niet paste bij een verandering door Sing & Dance UP! en 2 kinderen twijfelden hierover. Interessant is dat een paar kinderen uit deze groep juist benoemden dat muziek de klas verbond, waardoor je je als kind juist meer onderdeel van de groep dan anders voelt.

"Iedereen is anders; in wat ze vinden en wat ze doen. Maar als het om muziek gaat hebben we misschien verschillende stemmen, maar zingen we dezelfde tekst en dansen we hetzelfde. Dat voelt minder verschillend." - Jongen, groep 5

Niet alle leerkrachten merkten meer verbondenheid op in hun klas. Als reden geven veel leerkrachten aan dat de klas al hecht was en dat er geen merkbaar verschil is. Sommige leerkrachten vinden het moeilijk om veranderingen in verbondenheid toe te schrijven aan het Sing & Dance UP!-traject. Volgens hen waren de zang- en danslessen niet specifiek gericht op het vergroten van de verbondenheid, maar meer op het instuderen van liedjes en choreografieën. Bovendien lieten enkele leerkrachten weten dat er weinig ruimte was voor eigen invulling of ideeën, waardoor het effect niet volledig gemeten kon worden.

"Maar dat is ook hoe de lessen zijn ingestoken, die gingen niet heel erg over samenwerken. Het was: de juf doet iets voor en de rest doet het na. Eigenlijk zijn de kinderen vooral heel erg individueel bezig. Ik vond het niet samenwerkend." - Leerkracht

In zowel de nul- als nameting werden de volgende drie vragen ook gesteld om verbondenheid in de klas te meten:

- Ik ga ook om met kinderen die anders denken of doen dan ik.
- Durven kinderen in jouw klas hun mening te geven?
- Hoeveel hulp krijg je van klasgenoten als je iets niet snapt?

Bij alle drie deze vragen is er echter geen significant verschil zichtbaar.

70% van de kinderen voelde zich tijdens het evenement een beetje tot heel erg verbonden met andere kinderen, vooral met kinderen uit de klas (zie grafiek 17). Tijdens het evenement vroegen we verschillende kinderen naar verbondenheid met andere kinderen tijdens het evenement. Bijna

iedereen gaf aan dat ze dat vooral ervoeren met hun klasgenoten, en soms nog specifiek met hun vriendjes of de artiesten. Sommige kinderen benoemen eerder het tegenovergestelde: dat ze rivaliteit ervoeren met de kinderen van andere scholen of de kinderen die een andere kleur shirt dragen. Ook wordt er meerdere keren gezegd dat kinderen zich stoorden aan de kinderen van andere scholen om hen heen. Dit zie je ook terug in de nameting, waar 77% van de kinderen aangeeft vooral met kinderen uit hun eigen klas om te zijn gegaan tijdens het evenement (zie grafiek 18).

Grafiek 17: Hoe voelde je je tijdens het evenement waar alle klassen samenkwamen om te zingen en te dansen?

Grafiek 18: Heb je nieuwe vrienden gemaakt met kinderen van andere scholen tijdens het optreden in Den Bosch?

4.4 Resultaten: vergelijkende resultaten

Belangrijkste veranderingen

Als kinderen moeten kiezen wat er vooral veranderd is door Sing & Dance UP!, zijn ‘meer plezier in zingen en dansen’ en ‘ik heb nieuwe talenten ontdekt bij klasgenoten’ de meest genoemde veranderingen. Leerkrachten benoemen de beleving van het concert als belangrijkste verandering.

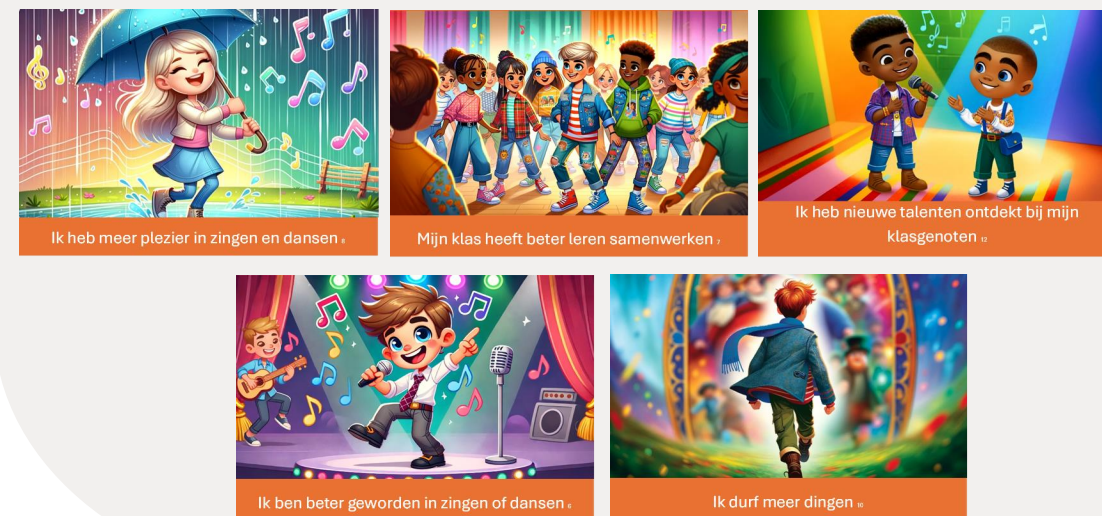
Kinderen mochten tijdens interviews kiezen uit 13 verschillende kaartjes met tekst en toelichten welke het beste paste bij de verandering die zij zagen (zie figuur 3). Deze vraag werd alleen gesteld als ze zelf aangegeven hadden dat er iets veranderd was. Naast dat ze meer plezier hadden in zingen en dansen (17x gekozen), en elkaars talenten beter leerden kennen (12x gekozen), werden ook drie andere kaartjes veel gekozen:

- Ik ben beter geworden in zingen en dansen
- Ik durf meer dingen
- Mijn klas heeft beter leren samenwerken

Ook uit de vragenlijst bleek dat kinderen tijdens het samen zingen en dansen vooral ervaren dat ze er plezier in hebben (80%) en dat ze goed samenwerken (85%). Ook benoemde 80% van de kinderen dat ze ‘voelden dat ze erbij horen’. Hierin was niets veranderd ten opzichte van de eerste meting. De ervaring van het in de klas samen zingen en dansen is dus niet veranderd gedurende het traject.

Leerkrachten geven in de interviews aan dat vooral de beleving van het concert de belangrijkste verandering is door Sing & Dance UP!. Twee leerkrachten noemen specifiek het groepsgevoel, twee andere leerkrachten het zelfvertrouwen dat kinderen krijgen.

Figuur 3: Meest gekozen kaartjes tijdens interviews met kinderen

5. Conclusies

Conclusies (1/2)

De meerwaarde van Sing & Dance UPI, zowel de lessen als het evenement, wordt duidelijk zichtbaar in de resultaten. Kinderen en leerkrachten zien diverse positieve effecten, zowel op individueel als groepsniveau. We zien het meeste effect op plezier in (samen) zingen en dansen, dat kinderen zich durven uiten via zang en dans, ontdekken wat hun talenten zijn (rondom zingen en dansen) en dat kinderen trots zijn op hun deelname. Ook zien we kleine veranderingen in verbondenheid in de klas, zelfvertrouwen bij de groep die daar eerst onder gemiddeld op scoorde en meer begrip voor de talenten van anderen.

In Figuur 4 is weergegeven in kleur in hoeverre we de effecten van de ToC kunnen onderbouwen met dit impactonderzoek.

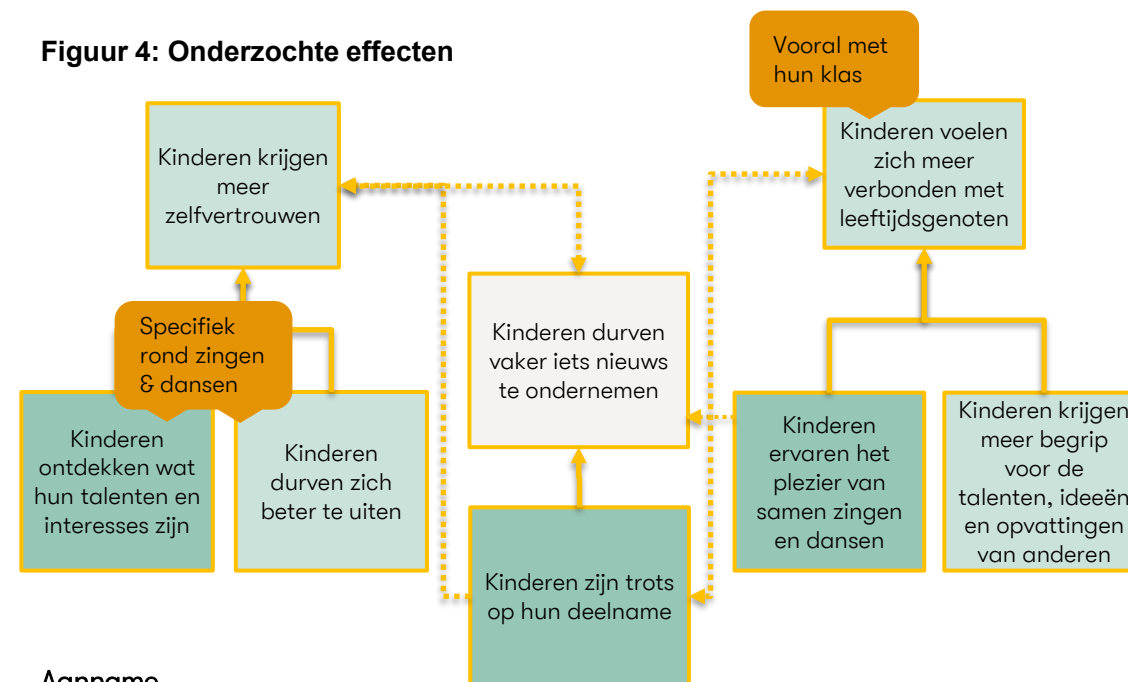
We zien veel aantoonbare effecten bij (een deel van) de kinderen, die onderbouwd worden door verschillende bronnen. Significante verschillen zien we ook, maar alleen op specifieke subgroepen of een onderdeel van het beschreven effect. Daarom zijn in dit figuur de effecten op zijn hoogst '(deels) aantoonbaar, en voornamelijk in de context van zingen en dansen. Met name de effecten lager in de ToC zijn goed aantoonbaar, zoals plezier in zingen en dansen en ontdekken wat hun talenten zijn. Dit bevestigt dat op korte termijn de directe effecten goed zichtbaar zijn.

We zien het minste effect in het 'vaker iets nieuws durven te ondernemen' en 'begrip voor andere opvattingen en ideeën'. Op langere termijn of met aanvullende interventies zouden effecten hoger in de ToC nog beter zichtbaar kunnen worden.

Ongeveer de helft van de kinderen heeft al toegang tot bestaand muziekaanbod. Dit wordt niet bepaald door type school, locatie of gender. Het is wel een belangrijke factor om rekening mee te houden bij het vervolg van Sing & Dance UPI.

Op de volgende pagina's vatten we de conclusies op persoonlijk en sociale ontwikkeling samen.

Figuur 4: Onderzochte effecten

Aanname

2. De kinderen die deelnemen hebben geen toegang tot bestaand vergelijkbaar aanbod in muziek, dans en zang

	Significant aantoonbaar effect
	(Deels) aantoonbaar effect
	Kleine indicatie van het effect
	Geen indicatie van het effect

Figuur 5. Visueel overzicht conclusies onderzochte effecten

Conclusies (2/2)

Persoonlijke ontwikkeling

- De helft van de kinderen heeft meer plezier in zingen en dansen na Sing & Dance UP!. Bij jongens zien we meer ontwikkeling dan meisjes in hoe leuk ze dansen vinden. Zingen en dansen is al redelijk populair, maar kinderen doen het nog meer door Sing & Dance UP!. Vooral bij plezier in dansen en optreden is een significant verschil zichtbaar. De dans- en muziekleerkrachten zijn een belangrijke factor in het plezier dat kinderen ervaren. Een klein deel van de kinderen blijft zingen en dansen niet leuk vinden.
- Vooral het optreden in de Brabanthallen is voor de kinderen een sleutelervaring die ze waarschijnlijk anders niet zouden meemaken, en waar ze nog veel over napraten. Het concert heeft veel indruk achtergelaten.
- 76% van de kinderen vindt dat ze beter zijn geworden in muziek maken, zingen en dansen. Sommige kinderen beschrijven specifiek waar ze goed in zijn. Meer dan de helft van de kinderen denkt erover om vaker te gaan zingen en dansen. Weinig kinderen geven aan zelf iets nieuws ontdekt te hebben.
- Bij kinderen die lager dan gemiddeld scoren op zelfvertrouwen bij de start van de interventie zien we een toename in zelfvertrouwen. Over de gehele groep is er geen significant verschil.
- Kinderen vinden het significant minder spannend om te zingen, dansen en op te treden na Sing & Dance UP! in de Brabanthallen optreden vinden de meeste kinderen minder spannend dan in de klas. Of kinderen zich ook op andere vlakken beter durven te uiten is niet zichtbaar in dit onderzoek.
- Na het evenement voelen kinderen zich over het algemeen trots. Ze kunnen alleen niet goed uitleggen waarom. De eerste reactie van kinderen na het evenement is dat ze zich over het algemeen trots voelen. In gesprekken lijken kinderen juist minder trots of een nuance te geven aan het trotse gevoel.

Sociale ontwikkeling

- Bij het plezier in samen dansen is een significant verschil te zien bij kinderen die het vooraf niet leuk vonden, maar na Sing & Dance UP! aangeven (veel) meer plezier te hebben gekregen in zingen en dansen. De kinderen geven aan meer plezier te ervaren als ze met vrienden of klasgenoten te zingen dan in hun eentje.
- Kinderen kunnen hun (zang- en dans) talenten laten zien in de klas. Hierdoor ontdekken kinderen andere talenten van elkaar. Kinderen die minder goed zijn op het gebied van rekenen en taal, maar wel erg van zingen of dansen houden, konden nu laten zien waar ze goed in zijn. Sommige van deze kinderen stonden op als positieve leiders.
- Leerkrachten zien een lichte groei in groepsgevoel en samenwerking binnen de klassen. Leerkrachten benoemen dat de gezamenlijke ervaring van mogen meedoen aan het traject zorgt voor groepsgevoel en verbinding in de klas. De kinderen benoemen vooral het samenwerken door het samen oefenen en een lied instuderen.
- 70% van de kinderen voelde zich tijdens het evenement een beetje tot heel erg verbonden met andere kinderen, vooral met kinderen uit eigen klas. Verbondenheid met andere scholen was niet zichtbaar. Sommige leerkrachten vinden het moeilijk om echt een verandering op verbondenheid toe te wijzen aan het Sing & Dance UP!- traject, omdat het hier in hun ogen niet op gericht was.

6. Aanbevelingen

Praktische aanbevelingen

Muziek- en danslessen:

- **Overweeg om meer elementen in de lessen in te brengen dan alleen het instuderen van de liedjes.** De aanpak van de vakleerkrachten muziek en dans was erg verschillend. In sommige klassen had de vakleerkracht muziek en dans echt een eigen programma bedacht met extra oefeningen. Over het algemeen geven leerkrachten aan dat het instuderen van de tekst en choreografieën een groot onderdeel was van de lessen en er weinig ruimte was voor andere oefeningen. Ook de kinderen benoemen dat ze het leuk zouden vinden als er meer ruimte was voor creativiteit of eigen inbreng.
- **Houd rekening met de culturele achtergrond van kinderen.** Sommige klassen hebben veel verschillende culturele achtergronden in de klassen, waardoor er soms op een andere manier naar dingen wordt gekeken. Zo is het in veel culturen normaal dat jongens en meisjes apart dansen en kan daar dus enige weerstand tegen zijn. Daarbij waren er in sommige klassen kinderen met een oorlog- of vluchtachtergrond. Voor deze kinderen waren harde geluiden en lichtflitsen beangstigend.
- **Plezier in dansen en zingen onder de kinderen zou tijdens de lessen nog groter kunnen zijn als er op de scholen op een andere manier extra aandacht aan wordt besteed.** Sommige scholen gaven een optreden van de geleerde liedjes voor de rest van de school of voor de ouders. Dit zorgde voor nog meer enthousiasme en trots bij de leerlingen.
- **Besteed aandacht aan de tekst van de liedjes.** Sommige leerkrachten geven aan dat er normaliter veel aandacht wordt besteed aan het analyseren van de tekst. Dit is vooral op scholen waar kinderen met een taalachterstand zitten of Nederlands niet als moedertaal hebben. Snappen de kinderen het? Wat wordt er bedoeld met de tekst? Wat vinden we hier van? De leerkrachten geven aan dat kinderen meer plezier in het zingen zouden kunnen hebben, als ze de liedjes beter begrijpen.

Sing & Dance UP!-concert:

- **Verminder het aantal decibel tijdens het concert.** Bijna alle leerkrachten benoemen dat tijdens het concert het geluid te hard en de lichten te fel voor de kinderen waren. Ze vinden dat lastig te verantwoorden naar ouders toe en hadden gewild dat bijvoorbeeld oordopjes zichtbaarder waren. Ook kinderen benoemen dat in interviews.
- **Betrek ouders bij het concert.** Kinderen voelen zich trotser wanneer ze optreden voor mensen die ze kennen dan voor onbekende mensen. Een school organiseerde een 'Sing & Dance UP!'-show voor de ouders en de rest van de school om te laten zien wat de kinderen hadden geleerd, wat bijdroeg aan het trotse gevoel in de klas. De volgende keer zou er gekeken kunnen worden naar hoe scholen meegenomen kunnen worden in voorbeelden hoe ze de ouders van kinderen kunnen betrekken.
- **Wees duidelijker over in je verwachtingsmanagement naar kinderen.** Veel kinderen konden zich geen voorstelling maken van het evenement, terwijl ze daar wel meer behoefte aan hadden. Kinderen dachten bijvoorbeeld dat ze op het podium moesten optreden, wat meer spanning met zich meebracht. Ook zagen leerkrachten dat sommige kinderen pas voor het eerst echt enthousiast waren over het zingen en dansen in de Brabanthallen. Hier zou meer aandacht aan besteed kunnen worden, zodat kinderen weten wat hen te wachten staat en al eerder in het traject enthousiasme kunnen opbrengen. Een leerkracht zegt hierover:

“Misschien hadden ze al eerder moeten weten hoe zo’n dag er precies uit ziet, wat er van hen verwacht wordt, hoe bijzonder het is, wat er op hen af komt, welke bekende Nederlanders er komen. Ze waren echt heel erg onder de indruk bij de Brabanthallen, vooraf hadden ze dat nog niet helemaal door. Door van tevoren hier over geïnformeerd te worden, wellicht via een filmpje gedeeld door organisatie.” -Leerkracht

Theoretische aanbevelingen

Integratie van verbondenheid in Sing & Dance UP!:

Een belangrijk effect binnen dit impactonderzoek, opgenomen in de Theory of Change, is dat ‘Kinderen zich meer verbonden voelen met leeftijdsgenoten’ onder andere doordat ‘kinderen meer begrip krijgen voor de talenten, ideeën en opvattingen van anderen’.

Ondanks het belang van verbondenheid in de missie en visie, wordt dit niet expliciet aangestuurd in de aangeboden lessen van het Sing & Dance UP!-traject. Voor het vervolg van Sing & Dance UP! is het belangrijk dat de term ‘verbondenheid’ concreet wordt gemaakt in de theoretische onderbouwing. Waar wil Sing & Dance UP! verbondenheid bijvoorbeeld versterken? Uit dit onderzoek blijkt de verbondenheid vooral op klassenniveau te zijn, en niet tussen kinderen van verschillende scholen. Deze aanpassingen kunnen doorgevoerd worden in de ToC.

Daarnaast is het belangrijk dat verbondenheid ook actief wordt geïntegreerd in het lesprogramma, als het concreet is gemaakt in de theorie. Dit kan op verschillende manieren:

1. **Verbondenheid als kernwaarde:** Zorg ervoor dat verbondenheid een expliciet thema wordt binnen het lesprogramma dat wordt verzorgd door de vakleerkrachten muziek en dans. Dit kan worden bereikt door het ontwikkelen van lesdoelen die gericht zijn op het versterken van de sociale cohesie en het onderlinge begrip tussen kinderen.
2. **Respect en begrip:** Besteed in de lessen aandacht aan begrip en respect voor elkaar tijdens het dansen en zingen. Dit betekent onder andere dat het voor kinderen duidelijk moet zijn dat ze elkaar niet uitlachen, maar juist aanmoedigen of helpen.
3. **Samenwerkingsopdrachten:** Introduceer oefeningen en opdrachten die gericht zijn op samenwerking. Dit kan variëren van gezamenlijke zang- en dansprojecten tot kleine groepsoefeningen waarbij kinderen samen moeten werken om een gemeenschappelijk doel te bereiken.

7. Annex

Annex 1: Aannames

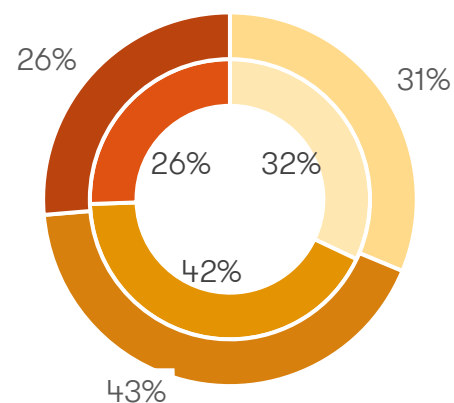
1. Een deel van de scholen en kinderen die meedoen hebben een kansenachterstand
2. De kinderen die deelnemen hebben geen bestaand vergelijkbaar lesaanbod in muziek, dans en zang
3. De scholen en leerkrachten gaan daadwerkelijk aan de slag met het lesmateriaal en volgen 3 maanden lang lessen in muziek, zang en dans
4. Kinderen ontmoeten nieuwe kinderen tijdens het evenement
5. Kinderen gaan na het evenement nog verder met muziek, zang en dans
6. Sing & Dance UP! lessen zijn (inter)actiever dan het reguliere lesaanbod op school
7. Er is een veilige omgeving in de klas waarin kinderen en leerkracht elkaar positief stimuleren om zich creatief te uiten

Annex 2: De basis

Jeugdeducatiefonds (JEF)			
	Provincie	Dorp/Stad	Groep
School 1	Noord-Holland	Dorp	Groep 6
School 2	Noord-Holland	Stad	Groep 5
School 3	Utrecht	Stad	Groep 4/5
School 4	Gelderland	Dorp	Groep 7
JEF + School en omgevingsschool (SEO)			
School 5	Zuid-Holland	Stad	Groep 6
School 6	Noord-Holland	Stad	Groep 6/7
School 7	Zuid-Holland	Stad	Groep 6
Geen JEF en SEO			
School 8	Utrecht	Dorp	Groep 7
School 9	Zuid-Holland	Dorp/Stad	Groep 5
School 10	Noord-Brabant	Stad	Groep 7

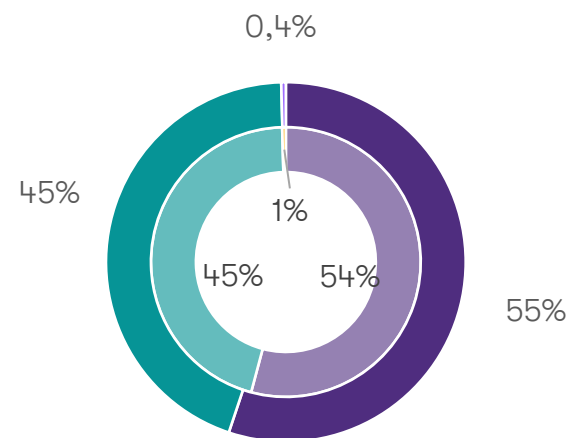
Annex 3: Kenmerken respondenten vragenlijsten

Groepen T0 – T1

■ Groep 5 ■ Groep 6 ■ Groep 7

Gender T0 – T1

■ Meisje ■ Jongen ■ Anders

De binnenste ring is data van de nulmeting (T0), de buitenste ring van de nameting T(1)

Annex 4: Stellingen

Muziek maakt me vrolijk

Over het algemeen gaat driekwart van de klas staan bij deze stelling, wat betekent dat ze het er mee eens zijn. Kinderen geven wel meer nuance bij de stellingen.

- “Het liedje moet wel leuk zijn, anders word ik er niet vrolijk van.”
- “Ik vind muziek van school niet leuk, maar wordt wel vrolijk van rapmuziek”

Sing & Dance UP! was mijn eerste concert

Bij de klassen verschillen de antwoorden erg bij deze stellingen. Zo was er een klas waar de klas al eens eerder met elkaar naar een optreden waren geweest. Vaak zie je dat niet veel kinderen al eerdere ervaringen hebben gehad met optredens of concerten. Als ze dat wel hebben gehad, is het vaak omdat hun familie of vrienden iets doen met muziek of optreden.

- “Mijn tante speelt viool, ik ga weleens naar haar concerten
- “Een vriend van mijn ouders maakt muziek met een band, we gaan vaak naar hun concerten.”

Als ik zenuwachtig ben, helpt muziek mij om rustig te maken

Bij deze stelling waren de meningen in de klassen vaak verdeeld. Voor ongeveer de helft van de kinderen hielp muziek om rustig te worden, maar de andere helft van de klas heeft vaak andere manieren om rustig te worden.

- “Door de muziek dan denk ik over iets anders na, en dan ben ik rustig en dan ga ik het gewoon doen”
- “Als ik zenuwachtig ben doe ik mijn koptelefoon op en word ik rustig.”
- “Nee, ik wil dat het stil is als ik zenuwachtig ben”
- “Alleen gamen help mij om rustig te worden.”

Ik vind dansen in de klas soms ongemakkelijk

Bij deze stelling merk je dat kinderen sneller naar elkaar kijken en niet altijd hun mening durven te geven. Vaak stonden er in de klassen wel een paar kinderen op, wat betekent dat zij het met de stelling eens zijn. Deze kinderen zeggen daar bijvoorbeeld over:

- “Ik heb nooit gedanst in de klas want ik vond dat een beetje raar”
- “Ik ben bang dat ik een foutje maak”

Aan de andere kant laten kinderen ook weten waarom ze het niet ongemakkelijk vinden:

- “Ik vind het niet ongemakkelijk want je bent met vrienden”
- “Je kent toch iedereen en we hebben veel geoefend”

Ik heb wel eens gehuild bij een liedje

Deze stelling maakte het meest los bij alle kinderen. Je merkt dat kinderen onderling beginnen te roezemoezen, en er ook meer grapjes worden gemaakt. Sommige kinderen, vooral jongens, laten duidelijk merken dat ze het gek vinden als je moet huilen bij een liedje. Dit zorgde er ook voor dat niet alle kinderen hier helemaal open over durfden te zijn. Als kinderen hier wat over deelden, was het vaak best kwetsbaar en reageerden over het algemeen kinderen ook respectvol.

- “Toen mijn tante was overleden, gingen we een lied luisteren en ging ik samen met mijn moeder huilen.”
- “Bij de outro van Europapa moest ik huilen, ik vind het echt zielig als je geen ouders hebt.”

Annex 5: effectenkaarten

Ik heb minder zin in zingen of dansen .

Ik voel me onzeker tijdens zingen of dansen .

Mijn klas heeft beter leren samenwerken .

Ik durf meer dingen »

Ik ben trots »

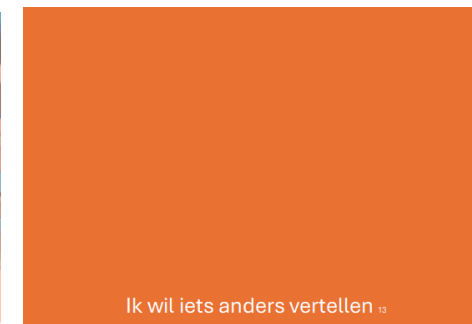
Ik heb iets nieuws ontdekt »

Ik heb meer plezier in zingen en dansen »

Ik voel me anders dan andere kinderen »

Ik wil iets anders vertellen »

Samen zingen maakt mij blij »

Ik ben beter geworden in zingen of dansen »

Ik vind zingen en dansen niet boeiend »

Ik heb nieuwe talenten ontdekt bij mijn klasgenoten »

© Grant Thornton Specialist Advisory Services B.V. Alle rechten voorbehouden.

Grant Thornton Accountants en Adviseurs B.V. is lid van Grant Thornton International Ltd (Grant Thornton International). Grant Thornton International en haar leden zijn geen wereldwijde vennootschap. Diensten worden geleverd door onafhankelijke leden.